

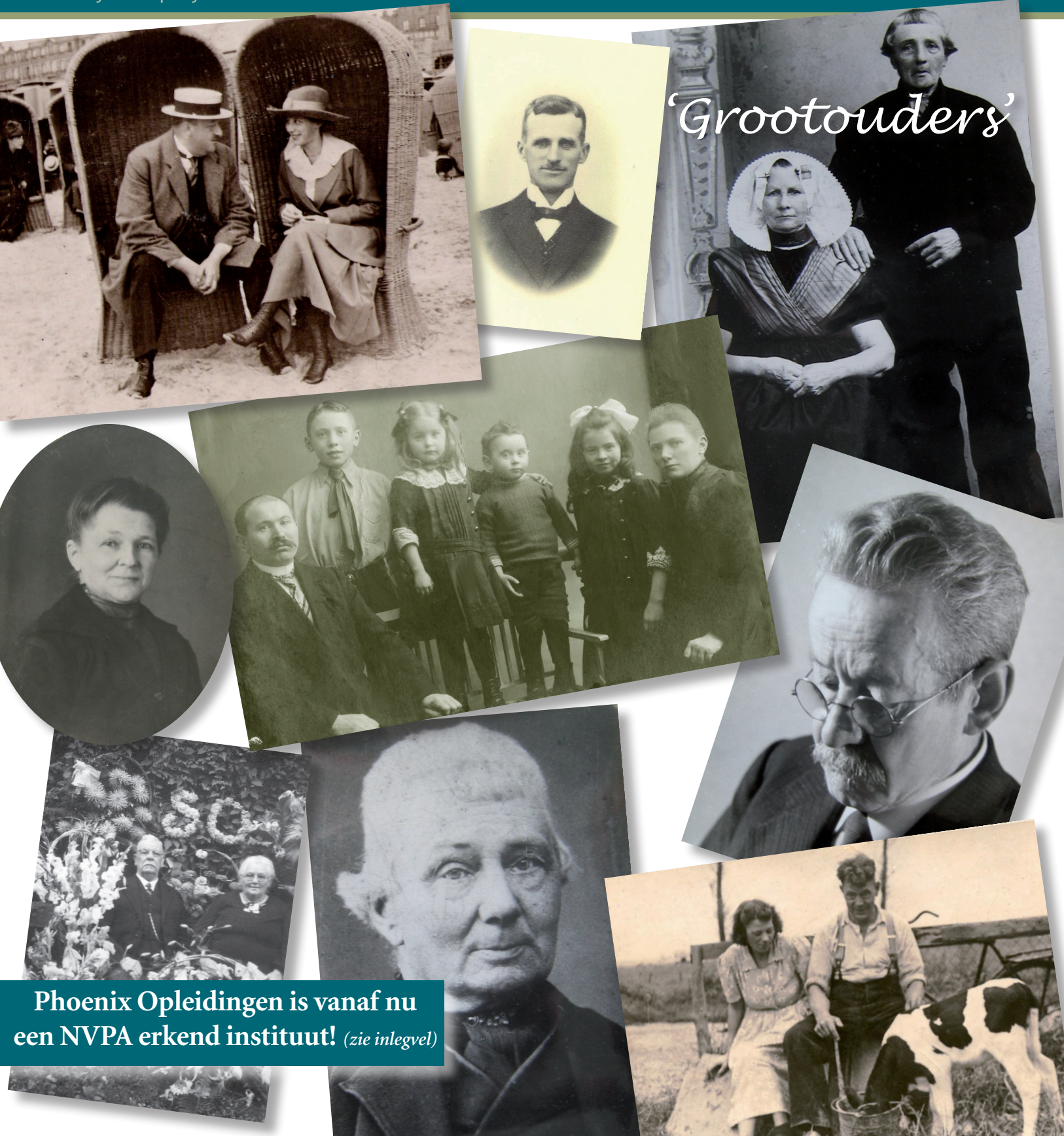
Vuurvogel

Phoenix
Opleidingen

jaargang 5 – nummer 2/2008

verschijnt 2 x per jaar

Grootouders

Phoenix Opleidingen is vanaf nu
een NVPA erkend instituut! (zie inlegvel)

Voorwoord

Wat hebben grootouders toch een bijzondere plek in ons leven, in onze geschiedenis, in ons hart. Wat zijn ze belangrijk voor ons.

Dat blijkt wel uit de overweldigende respons die we hebben gehad op de aankondiging van dit thema. Zelfs nadat we de omvang van deze Vuurvogel verdubbeld hadden, hebben we nog moeten selecteren, schrappen, inkorten, doorschuiven. Dank aan alle cursisten en oud-cursisten voor hun persoonlijke, emotionele, rake verhalen, ook als ze uiteindelijk niet geplaatst konden worden.

Naast de persoonlijke verhalen, vind je in deze Vuurvogel ook een interview met Roni Kleingeld, een artikel over de betekenis van voorouders in andere culturen, persoonlijk getinte boekentips, en nog veel meer.

Volgend jaar maart verschijnt nummer 10 in de reeks Vuurvogels. Thema zal dan zijn "Waar sta je voor...?", als begeleider, als organisatie, als groep, ... Werk en leven op het niveau van identiteit en zingeving. Een jubileumnummer dat momenten van reflectie zal oproepen, momenten van stilstaan bij jouw waarden. En dit alles met beide benen op de grond! Ook nu geldt weer: je bijdrage wordt zeer op prijs gesteld!

Sander Reinalda

Volgende uitgave

De volgende uitgave Vuurvogel verschijnt in maart 2009.

Wanneer aanleveren?

Lever je bijdrage voor 30 nov. 2008 aan bij info@phoenixopleidingen.nl.

Hoe aanleveren?

Tekst: digitaal aanleveren in Word, maximaal 4500 tekens, incl. spaties en leestekens. Illustratie of foto scannen op 150%, minimaal 300 dpi. Je kan ook een foto en/of illustratie aanleveren.

Plaatsing

Het plaatsen van de aangeleverde teksten en beelden is ter beoordeling aan de redactie. Over het al dan niet plaatsen wordt geen correspondentie gevoerd.

De redactie behoudt zich het recht voor om teksten in te korten en/of tekstuele wijzigingen aan te brengen. De inzenders krijgen hiervan bericht.

Lokroep

BINT : startte vorig jaar - instroom nieuwe mensen

Voor wie op de grens woont en graag wil deelnemen aan onze Belgische intervisie-groep, op Vlaamse wijze: welkom !

Vorig jaar zijn we opgestart en nu mogen er gerust een paar nieuwe mensen bij. Doelgroep: afgestudeerden en huidige Phoenix-studenten of externen. We leren van elkaar. Spreekt het je aan? Contacteer ons:
Chris Vandercappellen,
mail: vdc.Chris@gmail.com of
tel. 0032 498 16 16 50

Inhoud

jaargang 5 – nummer 2/2008

- 2 Voorwoord
- 2 Volgende uitgave
- 2 Colofon
- 2 Lokroep
- 3/4/5 Interview met Roni Kleingeld
- 6/7 De voorouders ademen in mij
- 7 Mijn grootouders waren slaven
- 8 Potje tennissen
- 9/10 Zegenend aanwezig zijn
- 10/11 31 maart 2007
- 12/13 De levensfase van grootouder zijn
- 14/15 Grootouders
- 15 Grootouders
- 16/17 Vier generaties vrouwen
- 17 Het Pauperparadijs
- 18 Dromen
- 19 Ga ik door of blijf ik staan
- 19 Oefening
- 20 De verpakking
- 21 Opa en Oma
- 22/23 Overzicht programma Phoenix
- 22 Phoenix in de pers
- 23 CTA examen
- 24 Boekbesprekingen

Colofon

Phoenix Opleidingen

Raiffeisenlaan 26 A
3571 TE Utrecht
tel. 030 2711383
fax 030 2722547

Nieuwegracht 16
3512 LR Utrecht
tel. 030 2380547
fax 030 2380707

www.phoenixopleidingen.nl
info@phoenixopleidingen.nl

Redactie:

Francien Bruggink
Morten Hjort
Gé Ophelders
Annelies van der Ploeg
Heleen Reitsma
Sander Reinalda

Foto cover: collage

“Als je de pijn toelaat kan het je ook zo verrijken.”

Interview met Roni Kleingeld

Gé Ophelders en Heleen Reitsma

‘*Wijsheid zegt me dat ik Niets ben.
Liefde zegt me dat ik Alles ben.
Tussen die twee stroomt mijn leven.*

(Nisargadatta Maharaj)

Wat wil je vertellen over het gezin van herkomst?

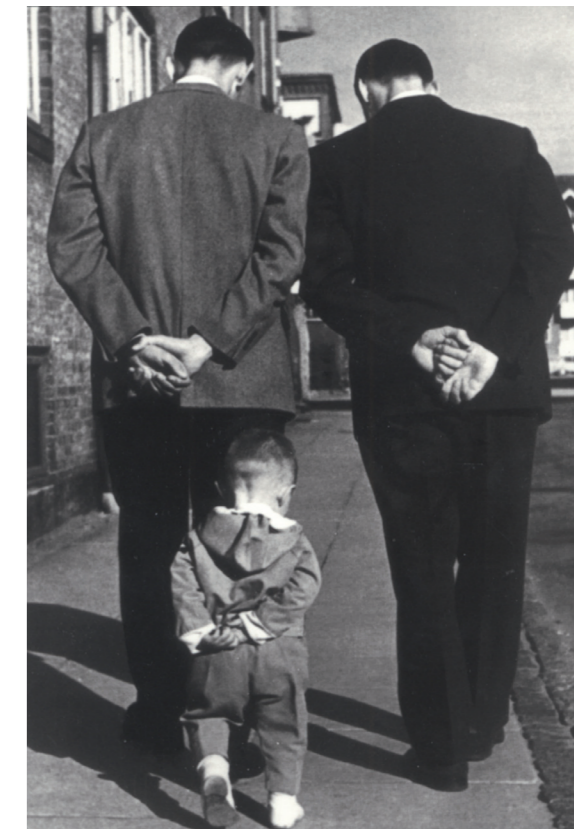
Mijn moeder was op jonge leeftijd al moeder van 5 kinderen, die ze snel achter elkaar heeft gekregen. Ik ben de oudste.

De eerste 8 maanden was zij een alleenstaande moeder. Mijn biologische vader was toen al weg. De grootouders van mijn moeders kant hebben mij die eerste 8 maanden verzorgd: mijn

moeder woonde nog thuis en werkte buitenshuis. Ik voel me dankbaar als ik aan mijn grootouders denk. Het was een heel klein huisje in Rotterdam. Waar op dat moment al tien mensen woonden.

Wat gebeurde er na die 8 maanden?

Mijn moeder leerde toen haar man kennen, die mijn vader zou worden. Wij verhuisden naar het huis van mijn opa, van vaders kant. Mijn opa was weduwnaar en woonde daar met zijn jongste zoon. We vormden een gezin. Mijn beeld van mijn opa is zijn plekje in zijn rookstoel voor het raam. Hij was zeeman geweest en had een grote anker getatoeëerd op zijn arm. Wat me vooral van hem is bijgebleven, is zijn rust en zijn mildheid. Op straat liep ik in een zelfde houding achter hem aan,

als op de bijgaande kaart is afgebeeld. Ik voelde me diep met hem verbonden.

Welke anekdotes herinner je je nog?

Mijn moeder, de zus onder mij, en ik lazen veel. Ik heb goede herinneringen aan het zitten rond de kachel, verdiept in onze boeken. Ik zat in mijn eigen hoekje met opgetrokken benen naast de kachel; eigenlijk te dicht erbij. Ik weet nog dat mijn moeder vaak tegen mij zei: ‘Kind, straks krijg je nog kachelbenen’. We lazen veel en één van de manieren om niet met lezen te stoppen, was om onze leenboeken te ruilen als we ze uit gingen, waren: Kruimeltje, Alleen op de wereld, de serie van Sanne van Havelte en nog veel meer. Er kwam in die tijd elke week een man op een fiets met open bak langs, een soort rijdende bibliotheek avant la lettre, zodat we voor weinig geld boeken konden lenen.

In die tijd werkte mijn moeder bij 'Jamin'. Eén keer in de week kreeg ze daar een zak snoep en onder het lezen riep ze je bij je naam en wierp ze een toffee naar je toe. Dat bleef zo doorgaan totdat de zak leeg was. Het snoepen is zo geassocieerd met gezelligheid.

Een ander beeld dat ik koester is mijn moeder die het tapdansen oefent in de keuken. Ze had dit in een film gezien en had ijzertjes onder haar schoenen gezet. Later leerde ze mij dansen. Ze zong veel als zich goed voelde, maar ook als ze zich droevig voelde.

Je spreekt met zo veel warmte over je moeder. Lijk je op haar?

Wat ik herken in mijn moeder en mijn oma is, dat het sterke vrouwen zijn. Zowel in ons gezin, als het gezin van mijn moeder, stond de moeder zeer centraal. Vrouwen die veel droegen, werkten, zaken regelden, knopen doorhakten. Ik voel dat ik een survivor ben; ik heb in mijn leven heftige stromen meegemaakt. Je wordt sterker van je geschiedenis, zeker als die niet over rozen gaat.

Ik was gericht op mijn moeder. Emotioneel voelde ik weinig ondersteuning van mijn vader. Ik voel me dankbaar als ik kijk naar hoe hard hij werkte om geld voor het gezin te verdienen. Hij was geen man van veel woorden. Ik stond dicht bij mijn moeder, kon gemakkelijker met haar praten.

Mijn biologische vader heb ik laat leren kennen en maar een paar keer ontmoet. Ik ben blij dat ik weet wie hij is en was verrast dat ik uiterlijk enige gelijkenis zag en tegelijkertijd werd ik me zo bewust van het feit dat wij geen geschiedenis hebben samen.

Hoe kijk je terug op je jeugd?

Ik ben een jaar na de bevrijding geboren. In een zwaar gehavende stad wat z'n weerslag had op veel gebieden. Mijn moeder werkte veel en mijn vader zat in ploegendiensten in de haven. Toch was er weinig geld en dat drukte op mijn moeder. Ik zie haar nog zitten naast de kachel eindeloos aan het rekenen. 'Het ene gat met het andere dichten', zoals zij dat noemde. En tegelijkertijd kon

ze hierover ook luchthartig zijn: "Ach kind wie dan leeft, wie dan zorgt". In de context van die tijd en omstandigheden was er weinig aandacht voor je individuele kinderbehoeften. Ik weet nog dat mijn moeder vlak voordat ze dood ging zei: "Jij moest al zo snel groot zijn. Toen je drie was waren er al twee kinderen na jou. En als je op die leeftijd tegen me aan hing, zei ik soms: Grote lummel ga op je eigen benen staan." Ik heb als kind erg op het welzijn van mijn moeder gelet. De rust van mijn opa in die stoel was een veilig en rustgevend anker.

Wat wilde je vroeger worden?

Daar hoeft ze niet lang over na te denken. Met glinsterende ogen zegt ze: "Een beroemde balletdanseres. Ik dagdroomde, als kind, veel over heel mooi bewegen en een groot publiek dat mij bewonderde."

Uiteindelijk ben ik geen danseres geworden, maar ik vind het nog steeds heerlijk om te dansen. Als jonge vrouw danste ik vaak door de kamer en dagdroomde ik dat ik voor een groot publiek bewoog. Wat had ik een behoefte aan aandacht en gezien te worden in mijn kwaliteiten. Ik haalde voeding uit mijn fantasie.

Welke scholen heb je doorlopen?

Ik ben heel vroeg gaan werken; het was nodig voor de financiële situatie in het gezin. Het was ook geen gewoonte, dat er gestudeerd werd. Nadat ik twee dochters heb gekregen, ben ik opnieuw naar school gegaan. Een zegen in mijn leven was de mogelijkheid van 'tweede kans onderwijs'; dat begon op mijn 25ste jaar. Terwijl ik werkte en twee kinderen had, heb ik negen jaar studie afgerond. Ik volgde de middelbare school en daarna een HBO-opleiding 'Maatschappelijk Werk'. Mijn man steunde me daarin. De waardering van mijn leerkrachten in die tijd en van mijn werkgever en met name hun geloof en vertrouwen in mijn mogelijkheden was van onschatbare waarde voor mij. Vanaf mijn 35ste ben ik geïnteresseerd geraakt in de waarde van het Bodywork. Daar heb ik toen diverse opleidingen in gevolgd, waaronder Reichiaans Lichaamswerk, Bio-Energetica, diep weefsel Massage en

Qi Kung. Op zoek naar de essentie van het bestaan, van het mens-zijn ben ik altijd bezig om mijn aandacht/interesse te volgen en me te verbinden met studies en inspirerende leermeesters. En ja, de grootste leer-school is toch het leven zelf.

Nu je terugkijkt op wat je bent geworden welke mensen, situaties en gebeurtenissen hebben daaraan bijgedragen?

Uiteraard zijn, zoals ik hierboven al vertelde, mijn grootouders en vader en moeder daarin belangrijk en richtinggevend geweest. Ik was een meisje dat opgroeide in een arbeidersklassegezin. In een buurt waar een grote betrokkenheid was op elkaar; daar heb ik kracht aan ontwikkeld. Verder heb ik veel mooie, inspirerende mensen om mij heen (gehad), zowel partners en vriendinnen, als spirituele leermeesters. (zie citaat Nisargadatta). Wat ik ervaar als het begin van mijn spirituele pad is een driedaagse retraite in de 6e klas van de lagere school, waarbij een katholieke pater met ons een ontroerende stilte creëerde. Daar heb ik iets van het mysterie ervaren. Maar ook de bevallingen, met name de eerste, was een initiatie naar een andere levensfase, het moederschap, en een spirituele verwondering over de grootsheid van leven.

Hoe kijk je aan tegen het thema grootouders?

Het lijkt me heerlijk als mijn kleinkinderen mij kunnen zien als een oma die onvoorwaardelijk van hen houdt, een oma waarbij ze voelen dat ze, in wat voor situatie dan ook, welkom zijn. Een oma die open staat voor hun wijsheid, en waar zij zich ook aan kunnen 'voeden'.

Hoe vind je het om kleinkinderen te hebben?

Verrassend leuk, ik wist niet dat ik zo lief zou hebben. En in de diepte van het liefhebben is het niet zo veel anders dan bij je eigen kinderen. Ik vind het zo verzachtend en onspannend, en het brengt me in contact met mijn kinderlijke vrolijkheid en uitgelatenheid. Mijn oudste dochter heeft een meisje van 8.

En mijn jongste heeft 3 jongetjes, één van 9, één van 7 en de laatste van 5 jaar.

Hebben de kleinkinderen de verhouding met je dochters veranderd?

Mijn beide dochters hebben mij gevraagd bij de bevalling van hun kinderen aanwezig te zijn. Door die vraag voel ik mij als moeder geëerd. Het is mooi om hun kwaliteiten in het moederschap zich zo natuurlijk te zien ontvouwen. Ik ervaar meer mildheid naar mezelf toe over mijn moederrol in het verleden en van hun uit naar mij, omdat ik zie dat hun toewijding ook grenzen heeft.

Hoe ga je om met het thema grootouders in jouw individuele begeleiding en in jouw trainingen?

Soms hebben mensen nog veel te verhapstukken met hun ouders. In het begeleidingswerk onderzoek ik met cliënten of één (of meerdere) van de grootouder(s) symbool kan(/kunnen) zijn voor hun bedding. Door via de grootouders te werken, komen mensen soms sneller in hun hart, hun mildheid. Het beeld van grootouders kan dan een ervaren plek, een gevoel zijn waar de cliënt kan rusten en zich gesteund weet in de wijze waarop zijn leven vorm kan krijgen. Of een hulpmiddel om van daaruit de verbinding met ouders aan te gaan.

Welke trainingen verzorg je bij Phoenix?

Ik werk naast Wibe in de Trainersopleiding, de Maskermaker, de opleiding Professionele begeleiding en de Relatie-opleiding. Ik geef voornamelijk lichaams-bewustzijnsoefeningen. Met Jannie begeleid ik de Moeder-Dochter tweedaagse en Energetisch Lichaamswerk voor vrouwen.

Bij Phoenix voel ik mij op mijn plek, nu al weer tien jaar. Ik werk met hart en ziel, doe het werk wat ik het liefste doe en voel me daarin gezien. Wat ik fijn vind aan de samenwerking met Wibe is dat hij zonder kritiek te uiten, mij aanscherpt en bij mij, net als bij anderen het beste naar boven haalt. En Jannie en ik zeggen na elke 2-daagse dat we dit blijven doen tot ons 80ste omdat we zo graag samenwerken en het zo voedend is.

Naast Phoenix geef ik individuele begeleiding, en voor 'Hora Est', de School voor Oriënterend Bewustzijn, geef ik 4-daagse bewustzijnstrainingen.

Een gedicht dat de laatste jaren veel betekenis voor mij heeft gekregen en dat ik gebruik in trainingen en therapie is:

Absolutely clear

Don't surrender your loneliness

So quickly.

Let it cut more deep

Let it ferment and season you

As few human

Or even divine ingredients can.

Something missing in my heart tonight

Has made my eyes so soft,

My voice

So tender,

My need of God

Absolutely

Clear

(Hafiz)

Bovenstaand gedicht gebruik ik als er pijn is in mijn leven. Het heeft me gesteund en troost gegeven bij scheiding en bij de dood van geliefden. Het heeft me laten zien, dat pijn in een leven onontkoombaar is. Als je de pijn toelaat kan het je ook zo verrijken. Het toelaten van diepe pijn is troostend, het verzacht en het kan een stap naar liefdevol zijn betekenen. Als ik de pijn bevecht, voel ik me afgesplitst en eenzaam, als ik er doorheen adem, (huil of bibber) voel ik dat ik deel ben van een groter geheel. Het is als een fuik, voor dat je het weet ben je er weer in verzeild geraakt. En wat een zegen als je weer voelt hoe onmetelijk de oceaan is.

Welke 2 boeken hebben dit jaar indruk op jou gemaakt?

"Een schitterend gebrek" van Arthur Japin. Ik vond dat er een mooi perspectief op de liefde in werd gegeven. Het laat de neiging zien die mensen hebben om zich blind te staren op het object van liefde,

De voorouders ademen in mij

Herman Cools

Hij vertelde dat hij bijgelovig aan het worden was.

Een tijd geleden had hij de drang gevolgd om foto's van zijn grootouders in te lijsten en tegen de muur van zijn woonkamer te hangen. Hij kon niet precies zeggen wat hem gedreven had, een vaag, maar sterk besef dat hij zijn voorouders moest 'eren'.

Toen hij de nagels in de muur klopte, ging de telefoon. Enkele dagen voordien was hij gaan solliciteren en nu bleek dat hij aangenomen was voor de job. Onmiddellijk nadat de man de hoorn neergelegd had, liet een geweldige vreugdekreet zich horen, – beleefdheidshalve keurig onderdrukt tijdens het telefoongesprek. 'Yes!' jubelde de man, 'yes!', en in een spontane opwelling kuste hij de oude portretten.

Enkele maanden later, op een zonnige ochtend, maakte de uitbundige 'yes!' zich opnieuw meester van deze man. Hij had luidruchtige burens en ondervond er erg veel hinder van. Talloze conflicten en eindeloze woedetaferelen.

Op die bewuste zomerochtend, merkte hij tot zijn verbazing dat zijn burens aan het verhuizen waren. De eerste gedachte die de man te binnen schoot was: verdomme, mijn grootouders hangen tegen de muur die grenst aan het luidruchtige appartement!

Toen hij er later bij stil stond, zei hij: 'Het klinkt gek, ik denk dat ik bijgelovig word. 't Is net of de foto's van mijn grootouders magische amuletten zijn, fetisjen die kwade geesten letterlijk verjagen en zegeningen aantrekken.'

Ik herinnerde hem eraan dat de jungiaanse psychologie voor dergelijke toevallige, maar betekenisvolle samenloop van omstandigheden een concept bedacht: 'synchroniciteit'.

Een beweging van binnenuit valt op wondere wijze samen met gebeurtenissen in de buitenwereld.

Het verhaal van deze man deed me denken aan wat de Maori's van oudsher deden. Ze plaats(t)en sculpturen van hun grootouders op de daken en wanden van

hun woningen. Deze daad van schoonheid herbergt veel respect. Sommige stamleden lieten het beeld van (een van) hun grootouders zelfs in hun gezicht tatoeëren. Het gebod om 'het gelaat van de ouden' te eren wordt hier ontroerend letterlijk genomen. Kunst als herinnering.

De Maorigebruiken stoelen op de overtuiging dat ieder mens leeft in het huis van zijn groot- en voorouders. In al wat we doen, worden we door hen omringd. Hun portretten vormen een huid, hun verweerde vorm omspant ons leven. In ons lijf dansen de moleculen van onze grootouders.

Met onvermoeibare creativiteit hebben alle oude culturen steeds opnieuw gezocht naar expliciete vormen om de levensgeest en de gerijpte wijsheid van de ouden door te geven aan de jongere generatie(s).

In sommige indianenstammen werd de as van de grootouders gemengd in de pap die de kleinkinderen te eten kregen.

Ik moest glimlachen toen ik hoorde over indiaanse jongens in Zuid-Amerika die de botten van hun grootvader meegenomen hadden naar een voetbalwedstrijd. Ik weet niet of hun ploeg gewonnen heeft, het doet er ook niet echt toe.

De Aboriginalfilm *Ten Canoes* vertelt het verhaal van een man die zijn zinnen gezet heeft op een van de vrouwen van zijn oudere broer. Het verhaal van deze man wordt geserveerd in fragmenten vol kleur. Tussen de fragmenten door speelt zich een gelijkaardig verhaal af, weergegeven in zwart-wit, over een van de voorouders, die precies gedaan heeft wat het hoofdpersonage wil doen: de vrouw van zijn broer inpalmen. De zwart-witfragmenten laten zien hoeveel misère de voorouder daarmee over zich af geroepen heeft. Gaandeweg wordt duidelijk dat elk van de stamleden wel een voorouder lijkt te hebben die op hem lijkt, een soort dubbelganger in de mythologische wereld.

Toen ik de film gezien had, bedacht ik: hier wordt getoond hoe een anekdote uitgroeit tot een heilig verhaal. Een concrete geschiedenis wordt archetypisch. De verhalen van de ouden worden verteld en nog eens verteld en nog eens... Zo groeien mensen van vlees en bloed uit tot Grote Vaders en Moeders. Hun daden krijgen mythische trekken.

Tot op de dag van vandaag geldt: terwijl ouders druk doende zijn met haastig overleven – opzij, opzij, opzij! –, zijn grootouders het best geplaatst om de kinderen in te wijden in de geheimen van het leven. Ze hebben immers, als het goed is, tijd. Ze hebben, als het goed is, de rijkdom van de jaren, zodat de bedding die je als kleinkind ervaart bij je grootouders, zoveel breder is dan die bij je ouders.

Ik ben opgegroeid op de boerderij van mijn grootouders en heb hun aanwezigheid altijd als een zegen ervaren. Zij leerden mij kersen plukken, hooien, kapotte fietsbanden herstellen, aardappelen rooien en stro stapelen. Ik kroop op hun schoot en luisterde ademloos naar hun sprookjes en liedjes en oorlogsfabels.

In hun veilige armen moesten veel dingen niet meer. En de dingen die wel écht moesten van opa of oma waren zo met gezag geladen dat je er met open mond en verbaasde ogen aan gehoorzaamde. 'Opa, waarom heb je zo'n grote neus?' 'Omdat ik, jongen, toen ik klein was, moest kiezen: tussen twee kleintjes of één grote!'

Op slag was ik verzoend met mijn eigen neus, een erfstuk.

Nee, wij mengen de as van onze grootouders niet in onze frisdranken.

Nee, wij zetten geen vooroudersculpturen op onze daken.

Nee, wij nemen hun beenderen niet mee naar onze sollicitatiegesprekken.

Cultuurcritici zeggen zelfs dat wij 'het gezicht van de ouden' niet meer eren.

Hoe kunnen onze lichamen dan weten dat ze 'de luidsprekers van onze voorouders' zijn?

Om herinnerd te worden aan de Grote Vaders en Moeders die verborgen in onze aderen leven, hebben we vormen nodig.

Foto's en verhalen bijvoorbeeld.

Of hen een ouderwetse, handgeschreven brief schrijven.

Je mag ook een hoogst eigen vorm bedenken.

Als je het niet kunt laten, mag je voor mijn part gerust van 'bijgeloof' spreken.

*Zelfs als je ontvelde polsen
en enkels hebt overgehouden
aan je familiebanden,
moet je je blijven afvragen
wat je waard bent
zonder familie.*

(S. Mileer)

Bianca Bilderdijk

Mijn eerste kennismaking 2003 met Suriname was zeer heftig, het was een soort trance waar ik in belandde. Suriname voelde als een warm bad en alles sprak mij aan: de geuren, exotische dieren, de ruimte en het groen. Het is het land van mijn vader en grootvader van Creoolse afkomst. Mijn oma was van Javaanse-Indiaanse afkomst.

Het is een indrukwekkende familie-geschiedenis. Mijn grootouders van vaders kant zijn in Ghana geboren, ze

Mijn grootoma had geleerd om altijd naar beneden te kijken (buigen) en zich dienstbaar op te stellen. Mijn eigen dienstbaarheid is echt Javaans, wat veel terug komt in mijn werk; ik moet goed kunnen luisteren en tactvol kunnen handelen. Van mijn Creoolse kant bezit ik andere eigenschappen namelijk het vuur, de vechtlust, passie en emotie. Met de Nederlandse en Surinaamse cultuur voel ik veel binding. De geschiedenis in Suriname heeft mij echter meer

MIJN GROOTOUDERS WAREN SLAVEN

werden geronseld om op de plantages in Suriname te werken.

Ik heb veel respect voor het leven wat zij hebben geleid, zij maakten deel uit van de onderste laag van de samenleving en stelden zich heel nederig op. De eerste stap die ik voor mijzelf moest gaan zetten, was voet zetten op de oorspronkelijke plek, Plantage Accaribo, alwaar mijn grootouders te werk werden gesteld en waar mijn grootoma als slavin werkte. Op het moment dat ik deze grond betrad voelde ik de erfenis van de slavernij en wat voor impact deze vernedering en onderdrukking ook nog op mij hadden. Gedachten als: 'Waar hebben mijn grootouders de kracht vandaan gehaald om te overleven', maalden door mijn hoofd. Er is hier op deze plek zoveel verloren gegaan. Ik ben nu dankbaar dat ik mijzelf, door op zoek te gaan naar de achtergrond van mijn grootouders, informatie en inzicht heb gegeven. Zodat ik mijn hart voor hen open kan stellen en kan begrijpen wat zij allemaal hebben meegemaakt en doorstaan.

Ik heb mijn Creoolse grootopa en Javaans-Indiaanse oma nog kort gekend, dat maakt mijn geschiedenis boeiend en tastbaar. Ik heb veel met mijn 'roots' en ben mij heel bewust van mijn achtergrond. Ik krijg van mijn grootouders veel verschillende invloeden mee, die ik op een positieve manier kan gebruiken. Ook door de hechte familieband, de kracht die hier vanuit gaat, voel ik een helende werking.

van geraakt. Het is alsof de armoede en ellende van mijn grootouders mij verplichtte een schuld te vereffenen. Ik zie het als mijn taak dat rond te maken wat verloren is gegaan. Ik wilde weer binding te krijgen met de familie, door op het stuk grond waar hun bloed, zweet en tranen liggen, op de plantage Accaribo van mijn grootouders, mijn eigen bungalow te bouwen. Dit schiep voor mij tegelijkertijd ruimte om het verlies en gemis te kunnen verwerken.

Het bijhouden van mijn dagboek was een geliefde bezigheid, graag wil ik als afsluiting hier een stukje uit citeren:

*Augustus 2007 - Accaribo te Suriname
De zon heeft de hele dag fel geschinen.
Aan het eind van de middag wordt het
benauwd.*

*Een hoosbui spoelt de klamheid weg.
De schemering maakt nieuwe kleuren.
Rood wordt knalrood, wit lijkt licht te
geven.*

*Ik staar naar het wuivende riet.
Door mijn betraande ogen zie ik het riet
rood worden.*

*Kort voor de duisternis valt worden wolken
en hemel een geheel.*

*Ik kijk om mij heen, rond het huis spelen nu
mijn kinderen, hun kleinkinderen.
De oude plantage Accaribo heeft zijn plek
nog steeds!*

Nanga tangi gi mi granm, ma granp, pa

“Opa ga je mee een potje tennissen?”

Sip Hovinga

Deze vraag wordt me gesteld door mijn kleinzoon Daan, nu 15 jaar jong, die naast mij op de bank zit. Uiteraard wil ik tennissen met Daan, maar de vraag is of ik het kan, want er is geen tennisbaan in de buurt. Goed, wij naar boven en op zijn kamer krijg ik een toestandje met knoppen in mijn hand, waarmee ik via het scherm op de tv met hem ga tennissen. De goede verstaander weet nu welk spel ik ga spelen – Wii –, tennissen via het tv scherm.

Daar sta ik dan, met alle nog bewegingsimpulsen in mij om gewoon lekker een balletje te slaan, mijn activiteiten liggen op een veel hoger niveau dan die van Daan. Hij wordt er fysiek niet warm of koud van. Maar ik, super geconcentreerd, word lekker warm en ga diep door de knieën, wat in het geheel niet noodzakelijk is, gewoon, alleen vanuit de polsen werken is voldoende...

En met dit voorbeeld hebben we direct het verschil te pakken tussen de generaties. Of je nu grootvader, opa, of pake bent, dat maakt niets meer uit, het verschil is er. En zorg maar dat je als opa bij blijft, want zij kunnen niet begrijpen, dat je dit of dat nog niet door hebt. Voordoen helpt niet, want hun tempo met de knoppen ligt zoveel hoger, niet te volgen.

Soms wordt de vraag gesteld hoe het dan vroeger was... maar dat is dan voor hun weer een lastige zaak. Gewoon geconcentreerd werken zonder mobiel, computer, radio, tv is voor hun ondenkbaar! Goed, hoe is het dan om opa, grootvader, pake te zijn. Drie woorden, die voor het zelfde gegeven staan, maar ook ieder een andere gevoelsdimensie hebben, waarbij ik als vader in een andere, nieuwe periode stap, terwijl ik toch nog steeds dezelfde man ben, alleen door de tijd ingehaald. Mijn opa zijn, nu 15 jaar geleden geboren...

Gevoelsmatig was ik er nog niet toe aan. Ik stond nog volop in het werklevens. De

kinderen waren voor mijn gevoel net het huis uit. Mijn ouders waren nog maar net uit het leven gestapt en ik was met de opleiding van Phoenix begonnen. Dit laatste was een spannend gegeven voor me!

Daarnaast speelde het gegeven, dat ik mijn kinderen alle vrijheid en ruimte wilde geven om van hun kinderen te genieten en het groot groeien van hun kinderen aan hun te laten. Ik creëerde afstand, zeker in het begin van de nieuwe periode, terwijl ik van binnen sterk betrokken was bij alles wat er om en in het nieuwe leven gebeurde... Voor mij was het een groeien in het opa zijn ...Opa worden is geen kunst, opa zijn is een ander gegeven...

Goed, onze kinderen hebben voor 8 kleinkinderen gezorgd, tijd genoeg om het “opa zijn gevoel” naar buiten te laten komen en meer glans te geven.

Vanaf de geboorte van ons eerste kleinkind heb ik veel opgeschreven en tekeningen, foto's, e-mails bewaard. Op deze manier kunnen de kleinkinderen, wanneer ze dit willen, later teruglezen, wat hun opa gezien, ervaren en gevoeld heeft, tijdens hun ontwikkeling van jong tot steeds groter wordend menskind.

Hoe sterker de verbinding met mijn eigen kind is, des te meer diepgang krijgen de verhalen van de kleinkinderen. Dit gegeven alleen al, vind ik pijnlijk om op te schrijven, want mijn kinderen zijn me allen even lief en ik voel me ook zeer betrokken bij ze, maar toch... ik kan niet om dit gegeven heen.

In een schrijven aan de kleinkinderen gezamenlijk, geef ik aan, dat het mijn ervaringen, mijn gevoelens, mijn zorgen zijn over hun wel en wee. Het is geschreven vanuit betrokkenheid en vanuit mijn hart. Daarnaast is ook te lezen, hoe ik zelf in deze periode van het ouder worden met mijn onzekerheden aan het stoeien ben. Ik geef zo te hooi en te gras ook gegevens en ervaringen uit mijn eigen leven weer,

deels herkenningen, deels de verschillen, zodat ze een beeld kunnen krijgen van die opa.

Ik ben tot dit schrijven gekomen omdat er vaak veel foto's zijn, maar de verhalen ontbreken. Ik vind dat ik te weinig weet over mijn eigen leven als kind vanuit de verhalen van mijn ouders, broer, oma, opa en pake. In mijn tijd van groot worden was er veel onduidelijkheid, waren er geheimen, en was er veel onzichtbaar. Op vragen, die ik als puber, als twintigjarige, stelde kreeg ik in de meeste gevallen geen bevredigend of helemaal geen antwoord.

Ik voel me nu als opa, maar ook als vader kwetsbaarder. Ik sta meer open, ik laat meer zien, wat het mij doet, hoewel nog te weinig. Ik word ook sneller geraakt door dat wat er om mij heen speelt, deels door dat ik te veel zie, ervaar en voel. Doordat ik weet heb van wat er binnen in het jonge kind speelt en me er tegelijkertijd zeer bewust van ben dat ik pas iets kan doen wanneer de ouder of het kleinkind zelf, zich opent...

Door het volgen van Phoenix opleidingen ben ik me meer en meer bewust geworden van mijn kwaliteiten en ik vertrouw daar nu ook op, maar... het kan ook in de weg staan...

De opleiding Familie Constellaties maakt duidelijk hoe, op een diep niveau, de invloed is van de plek, die een mens in het leven inneemt, tijdens zijn ontwikkeling in het gezin van oorsprong en met de daar achterliggende generaties... Uiteraard komt dan ook de vraag, wat heb ik mee gegeven aan mijn kinderen en indirect aan mijn kleinkinderen... dat voelt niet als een last maar het is er... En dan 'opa zijn', hoe dat is? Gewoon... 'Opa zijn' en liefdevol aanwezig zijn, samen genieten. En ook op momenten dat wat ik zie, voel, ervaar, gewoon laten gaan...

Op 13 september 2007 ben ik Oma geworden, van Jurre, de zoon van mijn zoon en schoondochter! Ik was al stiefoma van Marc, de 10-jarige zoon van mijn schoondochter.

Sinds ik er de leeftijd voor had, 50+, en vooral sinds mijn kinderen er de leeftijd voor begonnen te hebben, 25+, wilde ik heel graag oma worden. Gewoon omdat me dat heel lief/leuk leek, zo'n speciale intieme relatie met een kind-van-mijn-kind.

Doorleren...

Nu, voorjaar 2008, ben ik heel blij dat het nog even geduurd heeft voordat ik oma werd. Kennelijk moest ik er eerst nog 'voor doorleren', vooral bij Phoenix, bij Wibe...

Eerst de workshop 'Op verhaal komen' daarna de opleidingen 'Systemisch werken' en 'de Maskermaker'. Tenslotte kreeg ik ook nog 'bijscholing' van Clara Pinkola Estés, de schrijfster van 'de onttembare vrouw'.

Wat heb ik bij Phoenix geleerd waardoor ik nu met meer kwaliteit oma kan zijn?

Durven spreken van liefde...

Ik heb boven alles doorgeleerd over Liefde, de 'natuurlijke orde van de liefde' zoals Hellinger het heeft durven benoemen. Ik zeg 'durven' omdat ik me bewust geworden ben dat ik mijn leven lang het grote belang van Liefde wel 'geweten' heb maar er niet van durfde spreken, zeker niet in de professionele hulpverlening waarvoor ik was opgeleid.

Heel in het algemeen heb ik dus bij Phoenix geleerd van en over Liefde te spreken en liefde hardop de plek te geven in mijn leven en in mijn werk die Liefde – niet verdient ofzo – maar gewoon hééft!

Een ring van mijn oma...

Meer gespecificeerd naar de kwaliteit van opa- en oma- zijn kreeg ik in 'op verhaal komen' in één van Wibe's vele mooie cadeau-doodsjes een ring van de oma die ik eigenlijk niet gekend heb, de moeder van mijn vader. Zij stierf toen ik ruim 2 jaar was, zij was zelf pas 50 jaar en liet een man en 5 kinderen achter, waarvan de oudste mijn vader, 27 jaar, en waarvan de jongste, tante Willy, 14 jaar was; en dus 1

Zegenend Aanwezig Zijn

Wil Bottema

kleindochter en 1 kleinzoon in-de-maak, mijn broertje werd 3 maanden na haar dood geboren.

Die ring heb ik later echt gekocht, mijn oma-ring met een opaal die steeds verschillende kleurtjes laat schitteren met diamantjes daaromheen. Ik draag haar graag, zeker als ik iets moeilijks ga doen. Die ring was het begin van het kennismaken met mijn Oma Wilhelmina Maria.

De dynamiek van leven en dood...

Door het leren kennen van het verhaal van het leven en de dood van mijn oma kreeg ik inzicht in, weet van, gevoel voor, de dynamiek van leven en dood, die in mijn familie zo'n grote rol speelde. Ik 'kwam te weten' dat een groot deel van mijn vader 'zijn moeder achterna gegaan' was en begreep dat mijn broers en zus van hun begin af aan een andere vader hadden dan de levendige enthousiaste papa, die ik in ieder geval 2 jaar gekend heb.

Ten eerste kreeg ik dus een oma en ten tweede (de levensechte herinnering aan) een vitale vader terug...

Beppe Renske...

Een van de eerste opstellingen die Wibe in de opleiding met ons deed maakte op mij een onuitwisbare indruk. Annemieke was de vraagsteller, ik weet helemaal niet meer wat de vraag was en ik stond ook niet in de oorspronkelijke opstelling. Op een gegeven moment plukte Wibe mij uit het publiek en zei: 'ga jij daar even staan'. Ik wist absoluut niet wie ik was maar nog geen minuut later stond ik daar intens van Annemieke te houden, mijn hart en lijf stroomden letterlijk vol met liefde en de tranen stroomden over mijn wangen. Pas een poosje later in de opstelling hoorde ik

dat ik Beppe Renske was en dat alleen al mijn aanwezig zijn weer beweging bracht in de opstelling.

Daarbij voelde ik – ten derde – aan den lijve hoe het is om als oma alleen maar in liefde aanwezig te zijn...

Zegenen...

Ik denk niet dat Annemieke in die opstelling hardop, met woorden, om mijn zegen heeft gevraagd. In latere opstellingen heb ik van alle kanten de heilzame werking van 'zegenen' ervaren. Ook zo'n ouderwets, beladen woord, dat ik eerder amper durfde te gebruiken maar dat Hellinger in ere heeft hersteld.

In mijn 3-delig dikke van Dalen staat bij 'zegenen': 'heilig woord dat overbrengen van weldadige kracht bewerkt' en 'in Gods liefde aanbevelen'. Allebei mooi en veelzeggend!

Ik heb enerzijds ervaren hoe – moeilijk maar tenslotte – weldadig het is te buigen voor een (voor)ouder en om zijn of haar zegen te vragen en die te krijgen.

Anderzijds hoe intens plezierig het is om van harte te zegenen, hardop uit te spreken: "Mijn zegen heb je, leef jouw leven!"

Op die manier verwijst zegenen naar een extra verbonden zijn met hogere krachten en is daarmee – ten vierde- nog een soort schepje bovenop – in liefde aanwezig zijn...

Loslaten...

Mijn enthousiasme over Systemisch Werken en over de manier van leren bij Phoenix was zo groot dat ik vast van plan was om er nog grote-en-meeslepende-dingen-mee-te-doen. Ik had me dan ook direct laten inschrijven voor de nieuwe opleiding 'Relatie-therapie' die een klein jaar na de Maskermaker zou starten.

Al een beetje confronterend was dat ik in de 'Systemisch Werken-groep' bij de 3 oudsten hoorde en bij de Maskermaker misschien wel de oudste was. In ieder geval ben ik overduidelijk de oudste in onze intervisiegroep die tot mijn grote vreugde nog steeds regelmatig bijeenkomt.

Ik heb van Wibe geleerd te zeggen dat ik van de eerste helft van de vorige eeuw ben, dat klinkt stokoud maar het heeft ook wel iets...

Om een lang verhaal kort te maken: máánden vóórdat ik wist dat Jurre in aantocht was heb ik op een goede dag besloten mijn inschrijving voor een volgende opleiding ongedaan te maken. Die beslissing gaf mij de opluchting en ruimte van niet-meer-zo-nodig-nieuwe-spennende-dingen-moeten-ondernemen in mijn 58e levensjaar. De volgende stap was dat ik – toen Jurre overduidelijk er aan kwam – mijn werk wat compacter in deelde en kon aanbieden een dag in de week oppas-oma te zijn. Ik ben net begonnen aan mijn 60e levensjaar en ik heb de afgelopen 2 jaar heel langzaam maar zeker pas-op-de-plaats-gemaakt en een paar kleine stapjes terug gezet wat betreft werk en vooral wat betreft (nog)-nieuwe-dingen-willen. Ik voel me er dubbel over, enerzijds opgelucht, vrij van moeten, anderzijds worstel ik met: niet meer mee doen en er (dan misschien ook wel) niet meer toe doen....

Oppassen, een dag gewoon maar met Jurre zijn...

Er zijn dagen dat ik voor geen millimeter last heb van dat dubbele gevoel of die worsteling. Dát zijn mijn oppasdagen. Niet gelijk in het begin, we moesten duidelijk aan elkaar wennen en ik aan mijn nieuwe rol. Ik voelde me zo onzeker dat het me in het begin niet lukte hem te troosten als hij huilde....

Na die eerste paar keren werd het een Feest en dat is het nu steeds weer....

Ten vijfde helpt dus gewoon -met Jurre zijn- mij bij de overgang naar een volgende levensfase waarbij mijn 'werk' een minder grote rol gaat spelen.

"De dansende grootmoeders"...

Tenslotte verzorgde zoals gezegd, niemand minder dan Clarissa Pinkola Estés een laatste deel van mijn 'bijscholing' met haar boek: 'de dansende grootmoeders' met als ondertitel 'jong zijn terwijl je oud bent, oud zijn terwijl je jong bent'.

Toen ik pas oma geworden was kreeg ik dat boekje van een collega.

De belangrijke les die de schrijfster van háár grootmoeder doorgeeft is: 'Als er één waarlijk leeft, doet de rest dat ook!':

"...in de mythologie wordt het waar-schijnlijk het helderst omschreven...dat de

grootmoeder, als archetypische representant van het grotere archetype van de wijze vrouw, één centrale taak heeft die schrikwekkend, brutaal, uitdagend en vreugdevol is. Dit nu, en dit alles, is exact de centrale taak van de grootmoeder: 'het leven ten volle leven. Niet half. Niet voor driekwart. Niet de ene dag de kip en de volgende dag de veren. Maar ten volle levend, iedere dag.'

Nou Poe, dat is me een les... Mijn eerste gedachte was dat dit wel heel tegenstrijdig is met mijn vorige les, over het loslaten van mijn ambitie wat betreft werken en leren...

Pinkola Estés geeft me direct antwoord, zij schrijft over de 'grootse paradoxale attributen' in het mysterieuze en fascinerende archetype van de wijze vrouw: 'wijs zijn maar altijd streven naar nieuwe leringen; vervuld zijn van spontaniteit én betrouwbaarheid; ongeremd creatief én doelbewust zijn; vermetel én alert zijn; de traditie koesteren én waarlijk oorspronkelijk zijn.'

Oma zijn, grootouder-zijn, werk in uitvoering...

Dat 'grootse' imago van de vrouw als grootmoeder gaat niet over leeftijd of levensfase: 'grootse duidelijkheid en perceptie, grootse liefde die helderheid heeft, grootse zelfkennis die diepgang en ruimdenkendheid heeft, het ontwikkelen van verfijnde toegepaste wijsheid... dat is altijd 'werk in uitvoering' ongeacht het aantal jaren dat een vrouw heeft bijeen gesprokkeld.'

Voor deze - alle ruimte gevende wijsheid, gaf ik graag het laatste woord aan Clarissa Pinkola Estés.

Ouderdom, vooral een eerbiedwaardige ouderdom, bezit zo'n grote autoriteit, dat dit meer van waarde is dan alle geneugten van de jeugd.

Cicero.

31 maart, 2007

Jutta v.d. Aalst

'Kom toch maar even, het is denk ik bijna zover'. Ik zit in de auto en het Brabantse landschap trekt aan me voorbij. Toch maar, ik ga toch maar even kijken. Mijn bestemming is Oirschot. Het dorp waar mijn Opa en Oma woonden. Het dorp waar ze oud werden. Het dorp waar Opa afscheid nam van zijn vrouw, mijn Oma. Het dorp waar mijn Opa zijn tweede naam kreeg: Karel'tje D7. Het dorp waar mijn Opa afscheid nam van de jongen die hij was vóór de oorlog. Het dorp waar Opa naar terugkeerde, het dorp waar hij thuis was.

Als klein meisje kwam ik bij mijn Opa en Oma in de oude, omgebouwde boerderij. Grote donkerbruine balken aan het plafond, bij de ingang van het huis een brede trap naar boven en op de keukentafel de oranje koekjestrommel. Het rook er lekker in huis, naar oud hout. Boven op zolder had Opa zijn 'geheime zolder'. De zolder had zijn naam gekregen doordat ik veel gevoel had voor avontuur en het wel spannend vond klinken. En ook gewoon omdat je er alleen mocht komen als Opa met je mee ging. Nu weet ik dat hij ons onmogelijk daar alleen kon laten met alle herinneringen die er verborgen lagen. Al zijn liefde, moed, schuld en verdriet; zijn geschiedenis. Daar wilde hij bij blijven. Misschien zelfs wilde hij onze nieuwsgierige kinderblikken zien, wilde hij zijn eigen liefde voor vrijheid en rechtvaardigheid in onze kinderziel zien vrijkomen.

Als je de zolderkamer binnenkwam stond er aan de rechterkant een dressoir waar de dagboeken van mijn Opa lagen. Verder in de kamer stond het logeerbered, en daarachter, in het achterkamertje, daar was de geheime zolder. Aan de muren hingen pamfletten en posters van het verzet. Stapels kranten, drukwerk en papieren lagen verspreid op de tafel die er stond. Er hingen en lagen, zo ik me herinner, een paar davidssterren, van stof. Er stonden twee oude typmachines, er hingen onderscheidingen, krantenknipsels en hoofddeksels van militairen.

Als kind keek ik mijn ogen uit terwijl ik voorzichtig - ik voelde dat er voorzichtigheid geboden was - vroeg van wie al die spullen waren en waarom Opa ze bewaarde. Opa vertelde dan over de oorlog waarin mensen hele erge dingen hadden gedaan. De spullen bewaarde hij 'opdat hij het nooit zou kunnen vergeten'. Opa vertelde dat hij 'de mensen die niet meer mochten doen wat ze zelf wilden' een beetje had geholpen.

Pas veel later begreep ik de ware impact van deze zolder vol herinneringen. Mijn Opa was onderscheiden in Israël vanwege zijn rol in het verzet, mijn Oma had jaren in angst geleefd met haar jonge kinderen en wat ik mijn 'gekke' Opa noemde, bleek een getraumatiseerde man te zijn. Mijn Opa die na de bevrijding zijn 'goede daden' een plek moest geven. Want wat toen goed leek werd later zijn grootste angst. Hij had zijn schaduw ontdekt in die oorlog. Hij was er toe in staat de trekker over te halen. Hij moest dealen met het goed en kwaad in hem verenigd. Hij had schuld. Daarnaast was hij voor velen een held, een man die had gevochten voor het recht om vrij te zijn. Mijn Opa was niet tegen de Duitsers, zei hij altijd. Hij was vóór de vrijheid.

In de auto denk ik aan mijn Opa. Ondeugende kop, sigaartje, velletjes peuterend van zijn vingers. Altijd goed gekleed. Meteen herinner ik me waarom Oma ooit verliefd op hem werd: 'Oma vond hem een raar mannetje. Hij droeg al maatpakken toen hij vijftien was. Maar het maakte een enorme indruk op haar'. Ook denk ik aan de verhalen die over hem rondgaan en voor een klein moment wens ik dat ik daar zelf bij was geweest. Hij richtte als vader van zes kinderen een eigen straatcircus op omdat er naar zijn mening in de buurt nauwelijks iets te doen was voor kinderen. In mijn studententijd hield hij me wakker door zijn kaartjes: 'Geniet van je leven en de vrijheid, voor je 't weet zit je in een bejaardenhuis. Hartje-Opa'. Of: 'Als je 80 bent kijk je terug en zie je dat het precies zo is gegaan als het moest gaan'.

31 maart 2007. Opa ligt sinds anderhalve week 'opgegeven' in zijn eigen bed. Als enige van de kleinkinderen ben ik nog niet langs geweest. Niet door gebrek aan tijd,

of desinteresse. Nee, ik ben ontzettend bang. Bang voor wat ik aantref, en of ik dat wel wil zien. Bang voor de dood, en dat het zichtbaar is. Dat ik de dood zie insluipen en er niets tegen kan doen. 'Niet schrikken, hij is heel erg geel. Komt door zijn kapotte lever'. De hele familie loopt al tien dagen in en uit. Het knaagt aan mij. Waarom kan ik mijn moeder niet bijstaan in dit naderende verlies? Waarom sta ik niet net als mijn neven en nichten washandjes uit te wringen die ik met liefde op zijn hoofd leg? Als ik hem zie schrik ik. Niets kan dat beïnvloeden, ik schrik enorm. Hij is ontzettend geel. 'En hij is nog wel jarig vandaag' schiet er door mijn hoofd. Alsof ik het extra treurig vind dat hij er dan zo gelig bij ligt. Hij is niet meer bij bewustzijn, maar schijnt me nog wel te kunnen horen. 'Opa, zeg ik met zachte stem. 'Opa, ik ben er'. Mijn hand leg ik op zijn - gele - hand. Ik hoor hem ademen. Het lijkt alsof zijn ademhaling voor een seconde anders klinkt, alsof hij weet dat ik er ben. Niet wetende of dit klopt is het wel een fijn idee. Ik fluister nog wat terwijl er tranen over mijn wangen rollen. 'Dat we er een mooie dag van gaan maken'. Opa is jarig en hij stond er op dat het feest gewoon door zou gaan. Het is niet het missen van mijn Opa waarom ik huil. Het is ook niet omdat hij dood gaat. Zo tevreden oud worden, dat gun ik iedereen. Ik huil om het mens dat verloren gaat. De mens mijn Opa, zo zijn er niet veel. Ik huil om het onvermijdelijke, dat iemand zo sterk en trots kan zijn en zo kwetsbaar afscheid neemt. Ik huil om de kracht van de zwakte: zo is het. Zo gaan wij mensen. Zo gaan we.

Terwijl twee ooms waken bij mijn Opa viert de rest van de familie zijn verjaardagsfeest. De achterkleinkinderen zijn ridders en prinsesjes want het feest is in een kasteel. We lunchen en wandelen terwijl we praten over het naderende afscheid van Opa. In mijn hoofd hoor ik steeds een Brabants liedje: 'Hee goade mee, dan goan we 'n eindje lopen, laat uwe jas maar hange 'tis nie kou. Hee gaode mee, de bluumkes staon weer open...'

Om half acht hebben we het diner er op zitten en praten we na met koffie en gebak. De zus van mijn moeder loopt binnen. Ze kijkt met grote ogen de ruimte in en zegt: 'Papa is dood'. In de zaal zitten

zeker 40 mensen. Familie. Klein en groot. Mijn neven en nichten met hun kinderen, ooms en tantes, een enkele vriend van Opa die hem heeft overleefd. Ik kijk mijn lief aan en ga naar mijn moeder. Ik omhels haar. We omhelzen elkaar allemaal. Kijken elkaar aan, vegen tranen van wangen. Na een poosje hangt er in de ruimte een sfeer van verwondering. Iedereen lijkt hetzelfde te denken en een enkeling spreekt het uit: 'Wat is 't toch een manneke, sterven op zijn verjaardag'.

Coole actie Opa, ik kijk naar je!

Sigaar

Als ik opa ging halen voor het eten, kroop ik op de rugleuning van de bank- mijn opa was heel oud, moet je weten, liep zonder stok, maar wel met een sigaar. Wij hielden evengoed van elkaar.

Zuchtend ging hij zitten en ik klom op zijn schouders; het bukken wou niet meer lukken. Zo droeg hij mij naar de soep. Oude opa's vallen wel mee.

Als hij nog leefde was ik best tevrede.

Zie ik een asbak met een stomp sigaar, dan ruik ik, en dan is hij daar.

Ted van Lieshout.

Wibe en Jannie Veenbaas over de levensfase van grootouder zijn.

Wibe en Jannie Veenbaas zijn de ouders van Esther en Ulrik en de grootouders van Max en Gijs. Hun ervaringen zijn opgetekend door Mirjam Broekhuizen.

Het verhaal van Jannie

“Grootouders en kinderen zijn voor elkaar een oriëntatiemogelijkheid in plaats en tijd, waarin het kleine gezin één van haar kernen vormt. De Grootfamilie is er weer een cirkel omheen”. Jannie begint haar verhaal met te vertellen hoe belangrijk zij het vond om haar kinderen in contact te brengen met de grootouders. Ze vertelt over haar eigen jeugd en haar moeite om een plek te vinden: zij trof een familieverhaal aan met een wat verweesde grondtoon. Zich innestelen in het weefsel van de familie is haar niet gemakkelijk afgegaan.

moeder. Ze leerde in dit gezin en in deze familie de waarde kennen van het hebben van een, zoals zij dat noemt; ‘grootfamilie om je heen’. Toen zij en Wibe op jonge leeftijd hun eerste kind verwachtten, vond zij het belangrijk voor haar kinderen om als ouder een schakel te zijn tussen het kind en de grootouders. Ze zegt: “Ik wilde dit mijn kinderen meegeven: aarding, bedding, iets of iemand waar je naartoe kunt gaan met je verhalen. Via de bedding van de familie krijg je stevigheid mee, je kunt je er bevestigen en bestemd in voelen. Er zijn ankerpunten in het systeem, waarop je je kunt oriënteren. Het kleine

“Mijn moeder is mijn naam vergeten, mijn kind weet nog niet hoe ik heet. Hoe moet ik mij geborgen weten?”

Noem mij, bevestig mijn bestaan, laat mijn naam zijn als een keten. Noem mij, noem mij, spreek mij aan, o, noem mij bij mijn diepste naam.

Voor wie ik liefheb, wil ik heten. “

Neeltje Maria Min (1944)
Uit: voor wie ik liefheb wil ik heten, Bakker!Daamen, Den Haag 1e dr. 1966

Jannie leerde Wibe op jonge leeftijd kennen. In zijn gezin van herkomst trof zij een diepgeworteld besef van continuïteit, van traditie, van ‘samen horen’ aan, een verhaal van lange tijdlijnen. Zij voelde zich er welkom en gezien door Wibe’s

gezin vormt een kern, de grootfamilie is er weer een cirkel omheen”.

Innerlijke plekverschuiving in de tijd

Jannie vertelt over hoe ze in haar tijd heeft ervaren hoe haar plek verschoof door de

fases in de tijd heen: het moment waarop Esther een partner kreeg waaraan zij zich ging verbinden, het moment waarop Esther trouwde, het moment waarop Esther moeder zou worden. Telkens van binnen een andere plek. Ze voelde hoe het opschuiven in de levenslijn ook een gevoel van moederschap in haar opriep; ik moet hier voor mijn dochter zijn. En ook iets strijdbaar; ik moet haar steunen. In de geboorte van Max, werd in Jannie opnieuw de moeder geboren.

Gemis als bron

In de tijd voor de geboorte van Max, het eerste kleinkind, ervoer ze een enorm krachtig oergevoel waarin ze haar dochter wilde beschermen, zodat zij rustig zou kunnen zwangeren en bevallen. In de geboorte van Max, werd in Jannie opnieuw de moeder geboren en tegelijkertijd werd het thema ‘moeder’ opnieuw wakker geroepen in deze ervaring. Jannie’s grootmoederschap kenmerkt zich vooral door ‘er te zijn’. Jannie is dankbaar voor het persoonlijke werk dat zij heeft kunnen doen, waardoor ze nu kan zeggen ‘ik ben hier’. Jannie is een aanwezige grootmoeder. Ze is zeer bereid om er te zijn en wanneer nodig ook te handelen. Ze lacht bij het voordeel van het jonge ouderschap en het jonge grootouderschap in haar leven: “Zowel met onze eigen kinderen als met onze kleinkinderen kan ik nog de speeltuin in, van de glijbaan af, op de wip, naar de Efteling en op deze manier kan ik alsnog en opnieuw mijn eigen kindertijd meemaken.” Vanbinnen zegt ze tegen de kinderen en de kleinkinderen: ‘Maak er iets moois van, als je me nodig hebt, ik ben er’.

Binnen Phoenix biedt Jannie een bedding voor de mensen die er werken. Dit deed ze vanaf het prille begin van Phoenix, een bedding bieden waarin het instituut uit kon groeien tot wat het nu is. Als trainer werkt ze met dit diepe besef dienend aan cursisten in de workshop ‘Moeder en dochter, terug naar je vrouwelijke bron’.

Het verhaal van Wibe

‘Plaatsmaken is de taak van de grootouder. Plaatsmaken wordt ingegeven door het eren van een ingeboren besef van waar je bent en daar gehoorzaam aan zijn. In dit licht van gehoorzaamheid worden de dagen verlengd: in toenemende mate kan licht en inspiratie toegang krijgen.’

Wibe’s huis van herkomst kenmerkt zich door het ontbreken van contact met de grootvaders als door het speciale contact met een vader die moeilijk bereikbaar was. Er is in zijn familie een verhaal van traditie, waarin de langere lijnen van het familieverhaal in leven bleven. Grote Vaders, grootvaders en leermeesters hebben veel gemeen, allen ‘gaan je voor’. Wibe heeft veel geleerd van leermeesters: de stemmen van rabbijn Yehuda Aschkenasy, van Martin Buber en van Rumi zijn in Wibe’s buurt te horen. Stemmen die hem leerden het hart naar binnen toe te ontsluiten en hoe het hart focus en oriëntatie biedt.

Pake

Als grootvader maakt hij met zijn eerste kleinzoon Max met veel plezier verhalen. Als ze even niet meer weten hoe het verhaal nu verder moet, wordt de ‘Grote Bosgeest’ erbij geroepen en wachten ze samen op zijn inspiraties. Kleinzoon Gijs leeft volop in de magie: het is onvoorstelbaar dat er iets als ‘onmogelijk’ bestaat. Als Gijs de dobbelstenen niet kan vinden die hij nodig heeft voor een spel met pake, laat hij weten dat hij die stenen niet nodig heeft om het lot van de spelers duidelijk te maken. Zonder de dobbelsteentjes kan hij het ook. “Geef niks, pake!”, zegt hij, “Ik vertel je wel wat je gegooit hebt”.

Plaats maken in het opschuiven in de generaties

In het grootvader zijn ervaart Wibe hoe hij plaats moet maken. Hij beschrijft hoe de polariteit ‘lustige betrokkenheid en liefdevolle distantie’ in zijn leven speelt en hoe de liefdevolle distantie in deze levensfase groeit. Hij vertelt hoe hij in de zorg voor zijn kinderen vroeger veel meer een soort ‘onmiddellijke bezorgdheid’ ervoer. Zijn levenshouding nu vertegenwoordigt ‘plaatsmaken’, een plek van waaruit hij de bewegingen van

“Zij luisteren beiden naar haar oud verhaal, Wondere dingen komen aangevlogen, Zichtbaar in hun verwijde ogen, Als bloemen, drijvend in de schaal.”

Er is een zachte spanning in hun wezen, zij zijn verloren en verzonken in elkaar, - het witte en het blonde haar - geloof het maar, geloof het maar, alles wat zij vertelt is waar en nooit zal je iets mooiers lezen.”

Titel ‘Sprookje’, ondertitel ‘Voor mijn moeder en dochttertje’, M. Vasalis

zijn kinderen en kleinkinderen beter kan zien en hoe hij achter hen kan staan in hun bewegingen. In de nieuw ontstane ruimte ervaart hij een verruimde blik op het zien van andere wegen.

Plaatsmaken voor anderen

In de werkpraktijk van Phoenix brengt deze plaatsverschuiving ruimte voor anderen om hun eigen bewegingen te kunnen maken en hun eigen ding te doen. ‘Eren en dank-baren bieden de bedding waarin diepere gehoorzaamheid valt’, zegt Wibe. Het vraagt van hem zowel gehoorzaam te zijn aan het nemen van de verantwoordelijkheid voor waar hij zelf is, als het gewicht erkennen aan wat de ander qua plek en ontwikkeling toekomt. Wibe zegt: ‘In het eren wordt het plaatsmaken geboren. In dit licht van gehoorzaamheid worden de dagen verlengd: in toenemende mate kan licht en inspiratie toegang krijgen. Er gaan in het plaats maken deuren open, ook al doet de rouw eerst zeer. Ik krijg in toenemende mate besef van wie ik ben in mijn daden, in hoe ik mij manifesteer toont zich mijn levenshouding.’ Over zijn innerlijke beweging die hem aan heeft gezet tot plaatsmaken zegt hij: ‘Dat is ingeboren ingegevenheid: je kunt het ingegevene ontkennen en je ertegen verzetten en je

kunt het eren en er gehoorzaam aan zijn. Gehoorzaamheid biedt mij in toenemende mate toegang tot het vanbinnen verstaan van het begrip vrije wil. Vrije wil groeit, waar ik gehoorzaam ben aan mijn weg in het kleine en aan de weg in het grote perspectief. Vanuit het plaats maken groeit er een toenemend besef van nalatenschap, van het doorgeven, wegwijzen maken, het bemoedigen, het vertrouwen en het eren van anderen. Ik kan mij toevertrouwen aan dat wat is, aan het leven, aan de bewegingen van de cursisten.’ Wibe is dankbaar dat hij mee mag maken, wat zijn grootvaders moesten missen en hij ervaart het als een ode aan zijn kinderen, dat hij de gave van de kleinkinderen mag genieten.

Jannie en Wibe: grootouders met ieder een eigen accent

Hun verhalen bewonen beide de wereld van het plaats nemen en plaats maken. Het verschil in accent voedt en verbindt. Als ze samen kijken naar hun grootouderschap en hoe ze dat beleven, klinkt de volgende slotzin:

‘In de kleinkinderen worden onze kinderen op een andere manier zichtbaar en onze eigen ouders en grootouders komen in de spiegeling terug’.

GROOTOUDERS

Theo Rijken

Wil je een verhaal vertellen met een boodschap over je grootouders, zei Morton? Met het 'ja' tegen Morton was er direct schaamte en een roep van het familiegedenken. Mijn grootouders hebben 8 kinderen gekregen (5 zoons en 3 dochters) waarvan er 1 dochter bij de te vroege geboorte is overleden. Op haar 48ste overlijdt haar man. Tijdens haar leven verliest zij 5 kinderen. Zij zelf overlijdt in 2003. Haar 1e zoon, mijn vader en zijn vrouw hebben 2 zoons gekregen en 2 maanden na mijn geboorte zijn zij uit elkaar gegaan. Grootmoeder heeft zich daarna ontfenmt over haar zoon en de 2 kleinzons. Na twee maanden is de oudste kleinzoon weer bij zijn moeder gaan wonen. Hij heeft zijn vader daarna nooit meer gezien. Ik heb 22 jaar bij mijn grootmoeder gewoond.

Verstrikking en in en uit beeld

Leven in een grootfamilie, meerdere generaties in één huis. Hoe raak je verstrikt? De jongste dochter van grootmoeder vertelde me in de laatste dagen van haar leven dat ze me had gemist en had gezien als haar jongere broertje. Van andere kleinkinderen hoorde ik jaren geleden dat zij altijd hadden gedacht dat ik een broer was van hun vader. Mijn grootmoeder werd, door persoonlijke omstandigheden van mijn vader, voor de keuze gezet hij of ik eruit. Ik mocht blijven en mijn vader moest gaan. Ze heeft

hem alleen nog gezien bij zijn begrafenis. Over mijn vader en moeder werd verder weinig gesproken. Het was een mooi en onschuldig plaatje "Grootmoeder die voor haar kleinkind zorgt". Wat doet een kind om er bij te horen en er bij te blijven horen? Dat stopt met vragen naar degenen die er niet zijn en gaat net als grootmoeder en haar kinderen 'hard werken' en de plaats innemen van gemis, angst, verlangen en razernij.

Grootmoeder zag ik als mijn moeder! Ik kan me nog herinneren dat een mevrouw van de Kinderhulp vroeg: "Hou jij van je oma?" en dat ik zei: "Ja hoor, kijk maar!" en ik rende naar haar toe en kroop op haar schoot. Ik weet nu dat deze vraag gesteld werd om te kijken hoe ik zou reageren. Er was een gesprek geweest met mijn moeder om te beoordelen of ik weer naar haar zou gaan, of bij grootmoeder zou blijven. Ik was alles voor grootmoeder en grootmoeder was alles voor mij. Ik ben bij grootmoeder gebleven! Hoe leer je bij je grootmoeder zoon zijn van je verdwenen vader en moeder? Hoe gaan een grootmoeder en kleinzoon verder wanneer de kleinzoon na 22 jaar gaat trouwen? Er begon een strijd van verwijten, manipulatie, boosheid en liefde. Een schoondochter die de schuld krijgt van het weghalen van haar dierbare kleinzoon. Een periode van leven in een dramadriehoek!

Onbewuste identificatie en het familiesysteem

Systemisch gezien ben ik me gaan richten op degene die voor mij geen plek heeft gekregen, door onvoldoende rouw. Over grootvader en mijn vader werd bijna niet gesproken. Vanuit magische liefde heb ik grootmoeder's kinderen altijd trouw bezocht met de intentie om alles goed te maken, een familie te zijn en de boel bij elkaar te houden. Ik heb, hand in hand, aan het sterfbed gezeten van één van de zoon's van grootmoeder. Ik sprak vaak vanuit de grootouder plek met mensen. Hoe neem je je ouders innerlijk mee als ze er niet zijn? Hoe ervaar je het gevoel van gedragen worden als je ouders zijn 'verdwenen'? Ik kon me makkelijk identificeren met anderen, een symbiotische masker structuur. Nu is er de weg terug naar mijn Zelf. Wat is van mij en wat is van de ander? Mijn eigen plek innemen!

Identificatie en Trance

Mijn grootmoeder was mijn moeder. Mijn vader en moeder waren er niet! Ik sprak over "die vrouw in Rotterdam" en "die man in de polder op zijn fiets". Mijn broer kwam later ook langs bij grootmoeder en had minimaal contact met zijn (onze) moeder. Grootmoeder zei regelmatig tegen hem dat het niet goed was dat hij niet meer naar zijn moeder ging. Ik begon me later toch af te vragen waarom ze dat wel tegen hem en niet tegen mij had gezegd. Hoe overleeft en beschermt een kind zich bij verdwenen ouders? De laatste jaren kan ik steeds meer de trance ervaren die in de kindertijd is ingezet als beschermingsmechanisme om te overleven. Er is dan een zogenaamde deelname en geen werkelijke overgave aan het nu! Mijn vrouw en met name mijn dochter en zoon hielden mij regelmatig een spiegel voor. Wat een angst om ook hen te verliezen! Er was ook razernij

waarmee ik de kans op verliezen zelf groter maakte. Gelukkig schrok ik wakker en ging de liefde meer stromen.

Disidentificatie

Hoe doorbreek je de identificatie, eenzaamheid met de ander en trance? Ik had steeds meer tranen bij het zien van passie bij anderen. Ik wilde ook mijn eigen lied spelen. Ik had het idee dat ik geen plek had, klampte me aan iedereen vast en er was veel verwarring. Systemisch werk met mensen, stoelen, playmobil poppetjes, heeft mij veel inzicht gebracht! Afstand nemen en kijken naar hoe het werkelijk was en is. Mijn plek in het familiesysteem weer innemen en mijn ouders weer in mijn lijf en hart sluiten. Na 44 jaar ging ik bij grootmoeder langs om te vertellen dat ik mijn moeder had opgezocht en dat ik mijn eigen plek als haar zoon weer wilde innemen, dat ik mijn moeder weer moeder wilde noemen en mijn oma weer oma en graag haar kleinzoon wilde zijn. Ik zie nog haar ogen schrikken bij de woorden die ik uitsprak. Alsof er een magie werd verbroken! Wat anders kon ik doen dan voor haar buigen en haar met heel mijn lijf en hart bedanken voor de liefdevolle plek, de offers en de wijze lessen die ze mij in haar leven geboden heeft. Zij was voor mij een gróotmoeder!

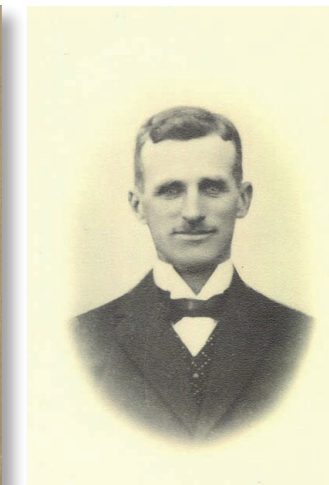
Toen mijn kleinzoon 6 of 7 was, begon hij door te krijgen dat zijn opa bekend was. Hij was erbij toen ik een keer handtekeningen moest uitdelen. Hij begon ook briefjes uit te delen waar hij iets op geschreven had. Ik keek wat hij erop geschreven had. Er stond 'Opa'. Dat zijn de mooiste dingen.

(Johan Cruiff)

Grootouders

Kita Bronda

Drie van mijn vier grootouders heb ik kort gekend. Ik was jong toen de ouders van mijn vader en de vader van mijn moeder overleden. De moeder van mijn moeder, mijn Zweedse oma 'mormor' ('moedersmoeder') heb ik wat langer gekend. Ik was dol op haar. Helaas woonde ze in Zweden en zag ik haar jaarlijks of tweejaarlijks. Ik had het idee dat ik mijn grootouders eigenlijk niet zo goed kende. Totdat ik de opleiding Systemisch Werken deed bij Wibe. Opstellingenwerk over mijn band met het familiesysteem van zowel mijn vader als moeder hebben mij waarheids momenten gegeven die van grote invloed op mij zijn geweest. Ik heb mijn groot- en overgrootouders opnieuw leren kennen en de invloed van hun leven op mij.

Rouw

Mijn moeder is in Zweden geboren. Haar vader, mijn 'morfar' ('moedersvader') Sten, komt uit een gezin van acht broers en zussen.

Zijn moeder Anna Nilsson (1878-1920, zie foto links) stierf toen hij 14,5 jaar oud was. Ze stierf aan longtuberculose, na een ziekbed van 2 jaar. Zijn vader Adolf Nilsson (1874-1925, zie foto rechts) stierf vijf jaar later aan een dubbele longontsteking. Stiefmoeder Sigrid, de zus van Anna, heeft toen Anna ziek was

al de moederrol op zich genomen en dit voorgezet toen beide ouders overleden waren. Kjell, de vijfde in de rij en de vierde jongen, stierf op 22-jarige leeftijd aan longtuberculose.

De invloed van deze gebeurtenissen werd pas zichtbaar in een opstelling over mijn vraag hoe ik mijn bedrijf kan laten groeien. In die opstelling werden mijn bedrijf, mijn moeder en mijn opa Sten opgesteld. Mijn bedrijf wilde wel maar al snel was zichtbaar in de opstelling dat er meer in de familie aan de hand was. Op het moment dat mijn overgrootouders Anna en Adolf op de grond gelegd werden, brak er veel en diep verdriet in mij los. Ik had dat gedragen voor Sten en mijn moeder. Ik had er nooit eerder wat van gevoeld.

Mijn moeder kon als dochter niet omgaan met dit gevoel en heeft mede daarom Zweden verlaten. Zij kon net als ik geen bedding vinden door deze grote rouw. Ik heb gebogen voor mijn grootouders en hen geëerd. Na het eren vertelde ik aan Anna en Adolf dat zij op mijn website staan die ik over mijn Zweedse familie gemaakt heb

(www.stenmo.com). Anna reageerde met "ik weet niet wat dat is, maar het zal wel goed zijn". Ik begrijp nu meer over het grote verlangen dat ik had om regelmatig in Zweden te zijn. Dat verlangen heeft nu meer rust. Ik buig nog vaak voor hen en vooral ook voor het grote verdriet dat zij moeten hebben gehad om vanaf hun ziekbed te realiseren dat ze 7 onvolwassen kinderen zouden achterlaten. Er is in mij nu meer innerlijke ruimte om mijn bedrijf te laten groeien.

Vier generaties vrouwen Gerritje Steventje (zus) Vogel Dekker, Diet Bruggink Vogel, Francien Bruggink en Kim Schmeink.

Diet:

Ik heb warme gevoelens voor mijn moeder, een gezellige opgewekte vrouw! Zij verloor als 13-jarige haar moeder en zorgde voor haar 7-jarig zusje en 5-jarig broertje. Ik heb haar lang mogen hebben, zij is 96 jaar geworden.

En voor

Mijn dochter Francien, het derde kind uit ons gezin.

Uitgegroeid van een lief onzeker meisje tot een creatieve, zelfstandige vrouw. Ik houd van haar en ben heel trots op hetgeen zij bereikt heeft.

En voor

Mijn kleindochter Kim, dochter van Francien en derde kleinkind in onze familie! Ik ben blij en gelukkig met haar en hoop dat zij mag uitgroeien tot een verstandige en gelukkige vrouw die oog heeft voor andere mensen.

Francien:

Open onderzoekend en lerend. Op de achtergrond en toch in het gezin spil en middelpunt. Ze voedde ons vrij op en was als een geweten voor me. Vooral toen ik kinderen kreeg was het besef belangrijk: ze staat achter me en is er voor me. En nog steeds.

Mijn dochter, aanwezig, zelfbewust, gevoelig en kwetsbaar. Intelligent,

reflecterend, zoekend en waarderend. Ze laat zichzelf zien in kwetsbaarheid en kracht. Ik ben zo trots op haar. Het is een prachtig mens.

Drie vrouwen, waarmee ik me verbonden voel, waartussen ik mijn plek heb en waar ik van hou.

Kim:

Als ik deze foto zie...

Deze foto koester ik: mijn oma (84), mijn moeder (60), ikzelf (30) en mijn oudste dochter (0).

Mijn oma: verhalenvertelster, spil en middelpunt. Onbevangen, onderzoekend, vrolijk en levenslustig. Ze had veel 'vrij kind' en kon kind zijn met de kinderen. Bij oma was het gezellig en werd je verwend, we deden spelletjes, kregen lekkers en altijd waren er de verhalen. Ze overleed toen ik 42 was. Mijn band met haar was sterk, ik koester de herinneringen.

Mijn moeder: luisterend, gevoelig, afwegend. Sterk in normen en waarden.

... dan kijk ik meteen naar mijn moeder, zij trekt mijn aandacht.

... dan zie ik een baby, waarvan ik weet dat ik het ben, op haar schoot zitten.

... herken ik mijn Oma. Haar handen op mijn moeders schouders.

... dan staat daar mijn overgroot oma, ze lacht, ze ziet er trots uit, met haar (klein)kinderen op de foto.

Ik zie...

... de lach op mijn moeders gezicht.

... de handen van mijn oma in mijn moeders nek, ze lijken te zeggen: "Ik ben er voor je" en "Ik zal er altijd voor je zijn".

... mijn kleine koppie, zich/me nergens van bewust.

... de ogen van mijn overgroot oma, recht de lens inkijkend, ze lachen.

Ik (be)denk...

... me dat mijn familie steeds belangrijker voor me wordt. Alsof ik terugkeer naar een basis, waar ik steeds meer over wil weten en waar ik me steeds bewuster van word.

... dat deze vrouwen elkaar stuk voor stuk zo steunen als de handen van mijn oma laten zien.

... dat we hele sterke, trotse, mooie, echte vrouwen zijn.

... dat dit mijn familie is.

Suzanna Jansen Het Pauperparadijs Een familiegeschiedenis

Susanne Lemstra
Phoenix 53

Begin juni wandel ik door het heropvoedingsgesticht Veenhuizen. Ik ben uitgenodigd voor een conferentie, maar mijn hoofd is bij Suzanna Jansen en haar prachtige boek 'Het Pauperparadijs'. Als ergens duidelijk wordt dat wat niet is opgelost in een eerdere generatie, wordt doorgegeven naar de volgende, dan is dat wel in dit familieverhaal.

Suzanna Jansen is op zoek gegaan naar haar familiegeschiedenis, want al minstens twee generaties lang houdt een gerucht over een voorname afkomst de gemoederen bezig. Tijdens haar speurtocht doet ze allerlei ontdekkingen – niet alleen over haar eigen wortels, maar ook over onze sociale geschiedenis: hoe onze maatschappij – nog niet eens zó lang geleden – was ingedeeld in rangen en standen en hoe de minderbedeelden moesten worden 'heropvoed'.

Door het boek heen wordt duidelijk wat er zich gedurende vijf generaties heeft afgespeeld en welke invloed dat heeft gehad op de generatie van nu! De eerste stap tot verandering wordt gezet door haar grootmoeder Roza Dingemans.

Haar dochter volgt in haar voetsporen, maar vooral kleindochter Suzanna ontrafelt het gerucht en lijkt het daarmee te ontdoen van zijn magische invloed.

Het boek is niet alleen een hommage aan haar grootmoeder, maar aan al die generaties daar voor. Boeiend is om te lezen hoe ze met schijnbaar gemak schrijft over de vorige generaties, maar hoe precair het is om over het heel recente verleden te schrijven. In het begin van haar boek beschrijft Suzanna hoe haar moeder altijd het gesprek over haar eigen geschiedenis afkapte met: "Ach nee, laten we het er niet meer over hebben". 'Je kunt merken', zo schrijft ze, 'dat mijn moeder zich nog altijd schaamt voor haar achtergrond'. Een achtergrond die voor Suzanna zelf niet duidelijk was, al klonk de echo van de armoede zelfs door naar haar generatie - de achterkleinkinderen. Niet letterlijk, wel mentaal: "Ik had me wel eens afgevraagd of dit was waarom dubbeltjes maar geen kwartjes wilden worden: dat onbewuste gevoel, van generatie op generatie overgedragen, dat maakte dat je anders, bijna verkrampt, met geld omging. Of, wat daarbij hoorde: dat je vanzelfsprekend aannam dat de wereld minder van jou was dan van een ander."

Voor mij is dit niet alleen een boek over een stuk verborgen geschiedenis van Nederland, maar het heeft mij bovendien geïnspireerd zelf op zoek te gaan naar de geheimen van mijn eigen familiegeschiedenis. Daarvoor was het eerste zaadje dit jaar al gepland tijdens mijn tweede Phoenixjaar. Met het boek van Suzanna in de hand kan dat zaadje nu wellicht uitgroeien tot een b(1)oeiend verhaal dat zich mag laten zien en lezen.

ISBN 9050188210

Hoe de droomster de grootmoeder van haar kind ontmoette.

Annie Bosmans

Dromen zijn verhalen van de ziel. Ze verhaalt hoe ze het leven op aarde ervaart en brengt ons in contact met de grotere wereld rondom ons. Via ons droombewustzijn hebben we toegang tot rijke bronnen van informatie, steun en inspiratie die ons waakleven kunnen bezielen. Het verhaal van volgende droomster heeft me sterk ontroerd.

Ze heeft jaren als arts samen met haar man in oorlogsgebieden gewerkt. Op een gegeven moment is ze op, ze heeft zo veel verschrikkingen meegemaakt en merkt hoe die haar vervuld hebben met zelfhaat. Ze keert met haar man terug naar België en ze beslissen om een regulier leven te leiden en samen kinderen te krijgen. Ze blijken onvruchtbaar en besluiten een kindje te adopteren. Maar hoe goed hun verstandhouding vroeger ook was, zo slecht is ze nu. Ze voelt zich erg schuldig naar hun dochtertje toe, want het kindje had al veel meegemaakt, is licht gehandicapt en moet nu in een gezin leven waar vader en moeder dagelijks tegen elkaar roepen en tieren. En toch wil ze zo graag nog een kindje adopteren, maar is dat wel verantwoord in deze situatie? Met deze vraag komt ze bij me in droomanalyse en vertelt me in de derde sessie volgende droom, met afgewend gelaat.

Bij de laatste woorden kijkt de droomster me recht in het gelaat. Ik krijg kippenvel, mijn haren komen recht staan. Het lijkt of ze nog iets wil zeggen, maar ze zwijgt indringend en durft het niet bevestigen. Ik knik en geef het woorden: het is de grootmoeder van jouw dochtertje. Haar ogen vullen zich met tranen. Het adoptiekindje van de vrouw komt uit Azië. Ze weet niet of de ouders of grootouders nog leven. In de droom komt de oude vrouw haar kleinkind zoeken, of juist, ze komt de adoptievader zoeken. Hij heeft rust nodig en ligt zo vredig in haar schoot, haar oude hand streelt zijn haren. Deze vrouw en haar man hadden zoveel meegemaakt dat ze niet meer bij elkaar tot rust konden komen, de gruwel had krassen op hun ziel gemaakt die bij deze grootmoeder konden helen. Ze staan er niet alleen voor. En het moederhart van de droomster vindt rust.

Het is goed dat dit kindje bij hen woont, de Aziatische grootmoeder heeft hen, als adoptie ouders, haar zegen gegeven. Tevens maakt de droom zichtbaar hoe ze vóór de tweespalt van elkaars aanwezigheid konden genieten en hoe ze te weinig de zonkant van het leven genomen hebben. Dromen, verhalen van de ziel: als je ze voor waar aanneemt, kunnen ze hun werk doen.

Een kinderspiegel

‘Als ik oud word neem ik blonde krullen ik neem geen spataders, geen onderkin, en als ik rimpels krijg omdat ik vijftig ben dan neem ik vrolijke, niet van die lange om mijn mond alleen wat kraaietootjes om mijn ogen.

Ik ga nooit liegen of bedriegen, waarom zou ik en niemand gaat ooit liegen tegen mij. Ik neem niet van die vieze vette grijze pieken en ik ga zeker ook niet stinken uit mijn mond.

Ik neem een hond drie poezen en een geit die binnen mag, dat is gezellig, de keutels kunnen mij niet schelen. De poezen mogen in mijn bed de hond gaat op het kleedje.

Ik neem ook hele leuke planten met veel bloemen niet van die saaie sprietten en geen luis, of zoiets raars. Ik neem een hele lieve man die tamelijk beroemd is de hele dag en ook de hele nacht blijven wij alsmat bij elkaar.’

Judith Herzberg

Ik wandel met mijn man in de bergen. Het is heel fijn, we horen klaterend water en klimmen er naar toe, er zijn nog toeristen. Dan gaan we naar beneden. Mijn man loopt voorop, aan een tweesprong wil hij naar links, maar ik weet dat het rechts is. Hij wil niet luisteren. Ik sla rechts in, wanneer ik merk dat hij niet volgt, raak ik in paniek en wil terugkeren. Maar wanneer ik me omdraai, staat er een muur van mensen waar ik bijna niet door geraak. Dan zie ik steil in de diepte mijn man liggen op een bankje, ik ben zo bang dat hij aan het sterven is en durf niet naar beneden. Plots sta ik beneden. Naast hem zit een oude vrouw, zijn hoofd rust in haar schoot. Ze kijkt me vol mededogen aan. Ze heeft de ogen van ons dochtertje...

Oefening:

Stap 1: In tweetallen:
Vertel elkaar een verhaal naar aanleiding van een voorwerp uit het huis van je grootouders.
Noem het voorwerp.
-Met welk verlangen of gevoel is dat verbonden?
-Geef hier betekenis aan.
-Waar staat het voor als metafoor?
-Wat is de verbinding met jou zelf of je grootouder?
-Op welk tijdstip speelt het (ankering)?
-Maak gebruik van een tijdsboog (verloop).

Stap 2:
Vertel het verhaal vanuit het perspectief van het voorwerp.

Stap 3:
Vertel het vorige verhaal nog eens vanuit het perspectief van je grootouders.

Stap 4:
Wissel uit hoe je het verschil in perspectief ervaart in het verhaal van jezelf en in dat van de ander.

Voorbeeld stap 1 en 2:

Stap 1:
Logeren bij mijn opa en oma vond ik fantastisch, het was er gezellig en ik werd verwend. Als ik er alleen mocht logeren was het helemaal speciaal. Ik sliep dan op het logeerkamertje aan de voorkant. Wanneer ik 's nachts in bed lag hoorde ik het tikken van de grote groene wekker en soms de trein in de verte. Het gaf een heel dubbel gevoel: aan de ene kant besefte ik ten volle dat ik niet thuis was, maar bij opa en oma en daar genoot ik van. Aan de andere kant miste ik thuis en had een beetje heimwee.

Stap 2:
“Ik ben een grote groene wekker. Ik sta op het logeerkamertje van de opa en oma van Francien. Ik probeer geruststellend te tikken, maar het kind ligt wakker met kloppend hart.”

Ga ik door of blijf ik staan?

Ton Maeyer

Terug te lopen over je levenspad en daarna oog in oog te staan met je grootouders is een bijzondere ervaring die ik eenieder gun. Daan van Kampenhout stapte met me op door de ruimte en vroeg me stil te staan bij belangrijke momenten in mijn leven. Het is vooral een energetische ervaring waarin je die momenten intens beleeft, doorleeft, als het ware opnieuw doormaakt, met het verschil dat je jezelf bij de hand neemt. Dit maakt je krachtiger en laadt je op tot het moment dat je in het hier en nu belandt. Hoe nu verder. Heb ik het goed gedaan? Ga ik door of blijf ik staan? Op dat moment

vroeg Daan mij me om te draaien en mijn voorouders onder ogen te zien. Het was een bijzondere gewaarwording.

Op het moment dat ik me omdraaide naar de toekomst voelde ik me gesteund door al mijn voorouders.

Iedereen die belangrijk voor je is staat er. Al hun levens en ervaringen kijken je aan. Je voelt jezelf het speerpunt van al die levens die aan je zijn voorafgegaan. In jou gaan zij verder en dat voel je. Op dat moment gaven zij mij hun gedachten, woorden blikken en gevoelens van steun.

Ik werd als het ware volgepompt met positieve energie en ik voelde me groeien tot mijn werkelijke kunnen en zijn.

‘Opa en oma’ had er een extra dimensie bij gekregen.

DE VERPAKKING.

Lidy van den Berg Jacobs

Ik heb het nodig, zei het kind
Ik kan het niet geven, zei de moeder
Waarom niet, vroeg het kind
Ik weet niet hoe, zei de moeder
Heb je het wel, vroeg het kind
Natuurlijk, zei de moeder
Geef het dan, zei het kind
Ik kan het niet vinden, zei de moeder
Je wilt het mij niet geven, zei het kind
Heel graag, zei de moeder
Je vind het me niet waard, zei het kind
Ik geef je alles wat ik kan, zei de moeder
Maar het kind hoorde het niet meer, het was al buiten

Ik heb het nodig, zei het kind
Ik zal het je geven, zei de oma
Kreeg papa het ook, vroeg het kind
Hem heb ik alles gegeven wat ik kon, zei de oma
Zie je wel, mama wil mij niet, zei het kind
Ik wel, zei de oma

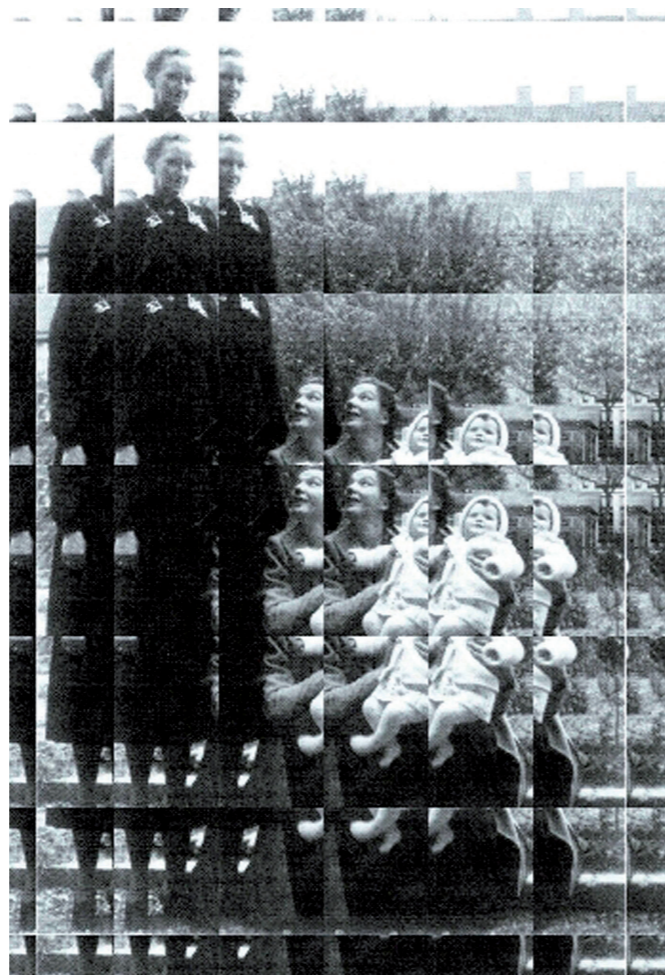
Dank je wel, zei het kind
Toen je vader het niet meer wilde, kon ik het vinden, zei de oma
Maar het kind hoorde het niet meer, het was al naar buiten.

Van oma krijg ik het wel, zei het kind
Ik geef je alles wat ik kan, zei de moeder
Het is niet genoeg, zei het kind
Je vraagt te veel, zei de moeder
Maar wat je geeft heb ik niet nodig, zei het kind
Neem wat ik je wel kan geven, zei de moeder
Maar het kind hoorde het niet meer, het was al bij de vuilnisbak.

Hij ziet haar iedere dag, buiten, snuffelend tussen het vuil in de vuilnisbakken.
Ze doet dat al jaren, de haveloze oude vrouw, maar nooit neemt ze er iets van mee.

Wat zoek je toch, vraagt de man
Dat weet ik niet, zegt de vrouw
Je weet niet wat je zoekt, vraagt de man
Als ik het zie weet ik het, zegt de vrouw
Da's vreemd, zegt de man
Er worden waardevolle dingen weggegooid, zegt de vrouw
Da's ook waar, zegt de man
De waarde blijkt pas als het weg is, zegt de vrouw
Dan heb je het al gevonden, zegt de man

De vrouw slaat haar ogen op, een glimlach sluipt langzaam over haar lijf
Tja, zegt ze, nu kan ik naar binnen.

Opa en oma van Joke

Joke Goudswaard

Ik zit op mijn knietjes op het grote bed, bovenop de gehaakte, witte spreij. Aan het voeteneind staat het dressoir, vol met flesjes en potjes. Eau de cologne, crème-tjes en zalfjes voor van alles. "Oma, wat is dat?", wijs ik. Dan haalt oma het stopje van het flesje en ik ruik. Mmmm, het is een ver weg geur. Kajepoetie-olie... "Kom", zegt oma, "help me even." Ze staat met haar rug tegen de grote spiegelkast. Nu mag ik helpen om haar korset dicht te rijgen. Oma's korset is heel mooi roze, er zitten kleine, zilveren ringetjes in en daar gaan heele lange veters door. En ik mag trekken! Dan wordt oma's buik dunner en dunner. Ik kan het!

Van opa mag ik ook altijd iets bijzonders doen. Ik mag zijn gebit poetsen! De grote wastafel is ivoorkleurig, de vloer van grijs graniet. En als ik met mijn blote voeten op het houten krukje sta, kan ik net bij het glazen plankje van de wastafel. Daarop staat het glas en daarin drijven opa's tanden: roze en wit. Ik poets ze héél voorzichtig.

Dan moet ik naar bed. Oma stopt me in en de doorzichtige gordijnen van de klamboe om mijn bed gaan dicht. Door het tule heen, kan ik nog net de letters

op het grote houten bord aan de wand lezen. Ik spel de woorden.

'Het geheim van een gelukkig leven, is niet te doen waar men luscht in heeft, maar te trachten luscht te hebben in hetgeen men te doen heeft.'

Wat zou dat toch betekenen?

Na een poosje kruip ik mijn bed uit. Nog even ruiken aan het flesje en dan... De lucht is klam en vochtig, je hoort het geluid van tijkjaks en heel in de verte de roep van de tokèh. Er staat een huis met een waranda in het donker. Een klein handje, het is van mijn moeder, maakt een kier in de doorzichtige stof van de klamboe. "Baboe, ik kan niet slapen." Baboe schrikt omhoog van het matje voor het kinderbed.

"Kleine anak, jij moet slapen, ja." "Baboe moet een verhaal vertellen", zegt het kleine meisje beslist. "A doe, jij moet slapen."

Dan neemt ze haar in haar nachtpon op de arm en loopt het oerwoud in. Baboes voeten glibberen door de modder, ze duwt de lange lianen opzij en wijst het kind op de witte orchideeën, die oplichten in het donker. "Daar anak anak, een vlinder!"

In het maanlicht boven de glinsterende waterval zweeft de vlinder. Het gekrijs van

een aap doet haar stoppen. "Hé vlinder, dat kan ik ook", grijnst aap. Hij springt omhoog en belandt dan met een flinke plof onderaan de waterval. Vlinder lacht 'm uit: "Jij bent niet mooi en je kunt niet zweven!" Nu wordt aap kwaad. "Tsssj, tssj", zegt de waterval. "Aap, ik help je."

En als aap weer op de aarde ploft, opent ze zich en zit hij onder de waterstroom. Als vlinder langs komt, grijpt hij haar. Nu kan ze niet meer opscheppen. Adoe, die vlinder! "Aap, aap, je bent slim en handig", roept ze. Dan zijn vlinder en aap vrienden.

Het kleine meisje is in slaap gevallen. Baboe brengt haar terug, sluit de gordijnen van de klamboe en strekt zich uit op haar slaapmat. In de verte de roep van de tokèh.

"Oma, ik ben in Nederland geboren, hè. En pappa in Batavia, en mamma in Modjoagoeng en jij oma, op Sumatra. En oom Rudi heeft toch een hele, lange spoorrails gebouwd daar?" "Ja, mijn kind." "En tante Dé kon toch wel een hele week met 1 handje rijst." "Ja, mijn kind." "Oh, oma, mag ik nog één keertje ruiken aan de verweggeur van de kajepoetie-olie?"

Overzicht aanbod workshops, opleidingen en vervolgoopleidingen tot en met eind juni 2009

Voor algemene informatie

Voor informatie en vragen over de driejarige Opleiding in Professionele Communicatie, workshops en cursussen kun je terecht op de locatie Raiffeisenlaan 26A te Utrecht. Telefoon 030 2711383.

Voor informatie over de vervolgoopleidingen, individuele trajecten en vragen aan de financiële administratie kun je je wenden tot de locatie Nieuwegracht 16 te Utrecht. Telefoon 030 2380547

Het secretariaat op beide locaties is op werkdagen telefonisch bereikbaar van 08.00 uur tot 16.30 uur. Voor eventuele vragen, het ophalen van informatiebrochures of het kopen van boeken kun je altijd langskomen.

Alle informatie staat ook op onze website:
www.phoenixopleidingen.nl

PHOENIX IN DE PERS

“Kennismaken met Familie Opstellingen”, een artikel van Wibe Veenbaas en Mirjam Broekhuizen, waarin een aantal opstellingen worden beschreven en becommentarieerd.

EEN TWEDE ARTIKEL, “Systemisch werk; familie constellaties”, door Mirjam Broekhuizen, verklaart vervolgens een aantal onderliggende patronen. In: Klankspiegel, juni 2008 (19e jaargang, nr. 2)

Opleidingen die al gestart zijn en om die redenen niet zijn opgenomen in dit overzicht zijn: Alle groepen van de driejarige opleiding in Professionele Communicatie en de Trainersopleiding

Relaties	02/09/2008	03/09/2008
Moeder en dochter terug naar je vrouwelijke bron	04/09/2008	05/09/2008
Persoonlijk Leiderschap	04/09/2008	05/09/2008
Leiderschap en contracten	08/09/2008	08/09/2008
Rouw en rouwverwerking	10/09/2008	11/09/2008
Kennismaken met Systemisch Werken	15/09/2008	17/09/2008
Overgave in stilte en beweging (deel 1)	18/09/2008	19/09/2008
Succes- en Faalangst	29/09/2008	30/09/2008
Systemisch Werken voor paren obv Anca Poll	01/10/2008	01/10/2008
Transactionele Analyse 11 (wachlijst)	06/10/2008	17/12/2008
Mannenkracht	09/10/2008	11/10/2008
Contact & verbinding	22/10/2008	23/10/2008
Eigen zaak	22/10/2008	12/11/2008
Transactionele Analyse voor Professionals 2	22/10/2008	26/06/2009
Gespreksvaardigheden	27/10/2008	08/12/2008
De volgende stap!	27/10/2008	28/10/2008
Vrouwelijk Leiderschap	29/10/2008	04/12/2008
Moeder en dochter terug naar je vrouwelijke bron	05/11/2008	06/11/2008
Leiderschap en het systeem	06/11/2008	08/11/2008
Omgaan met angst woede en weerstand	13/11/2008	14/11/2008
Energetisch Emotioneel Lichaamswerk	18/11/2008	19/11/2008
Mannenkracht	24/11/2008	26/11/2008
Kennismaken met Systemisch Werken	27/11/2008	29/11/2008
De kracht in onze schaduw	28/11/2008	29/11/2008
Hoe raak ik je aan?	01/12/2008	02/12/2008
Op verhaal komen	01/12/2008	02/12/2008
Kennismaken met de 3-jarige opleiding	10/12/2008	10/12/2008
Rouw en rouwverwerking	11/12/2008	12/12/2008
Systemisch Werken voor paren obv Anca Poll	11/12/2008	11/12/2008
De volgende stap!	07/01/2009	08/01/2009
Leiderschap en overdracht	21/01/2009	22/01/2009
De Maskermaker	28/01/2009	23/06/2009
Ouderdag obv Anca Poll en Peter Asscherman	02/02/2009	02/02/2009
Contact & verbinding	05/02/2009	06/02/2009
Professionele Begeleiding van Organisaties	06/02/2009	04/07/2009
De liefde die haar naam niet noemen durfde	11/02/2009	31/03/2009
Systemisch Werken voor paren obv Anca Poll	11/02/2009	11/02/2009
Kennismaken met de 3-jarige opleiding	12/02/2009	12/02/2009
Kennismaken met Systemisch Werken	16/02/2009	18/02/2009
Emotioneel Lichaamswerk	27/02/2009	28/02/2009
De volgende stap!	09/03/2009	10/03/2009
Gespreksvaardigheden	10/03/2009	21/04/2009
Kennismaken met de 3-jarige opleiding	16/03/2009	16/03/2009
Persoonlijk Leiderschap	19/03/2009	20/03/2009
Overgave in stilte en beweging (deel 1)	20/03/2009	21/03/2009
Systemisch Werken voor paren obv Anca Poll	23/03/2009	23/03/2009
Mannenkracht	26/03/2009	28/03/2009

Vervolg overzicht aanbod workshops, opleidingen en vervolgoopleidingen tot en met eind juni 2009

Systemisch Werken
Systemisch Werken
De Maskermaker
Professionele Begeleiding
Professionele Begeleiding van Organisaties
Transactionele Analyse Masterclass
Transactionele Analyse voor Professionals
NLP Master Practitioner
Opleiding Relatietherapie

februari 2009 *
maart 2009 *
januari 2009 (wachlijst)
januari 2009 (wachlijst)
februari 2009 *
november 2008
oktober 2008
december 2008
februari 2009 *

*(wachlijst voor vrouwen)

‘DE LIEFDE DIE HAAR
NAAM NIET
NOEMEN DURFDE’
WORKSHOP
VOOR MANNEN DIE
OP MANNEN VALLEN.

Begeleiding:
Herman Cools

Deze workshop richt zich op homo- en biseksuele mannen.

Als je wilt onderzoeken
hoe je je man zijn op een eigen manier vorm kunt geven,
hoe je andere mannen met hart en ziel kunt ontmoeten
hoe je omgaat met verlangen en schaamte,
hoe je hart en seksualiteit kunt verbinden
hoe je je (meer) zichtbaar kan worden,
hoe je je eigen plek kunt innemen
hoe je kunt rouwen om wat verloren is,
dan ben je van harte welkom.

CTA examen

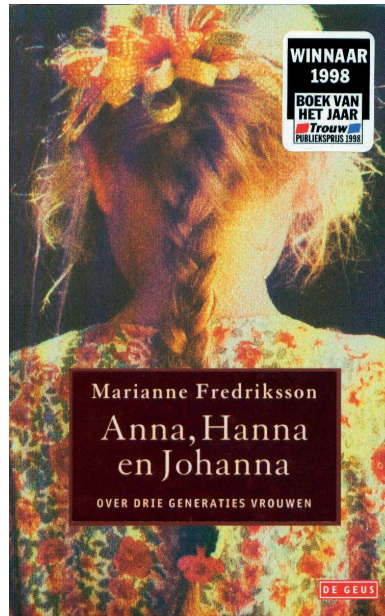
Eind maart 2008 hebben Lieuwe Koopmans en Sander Reinalda, beiden voormalig Phoenix-cursisten, na jaren van studie en voorbereiding het officiële CTA-examen gedaan. In Keele, Engeland, hebben ze ten overstaan van een examencommissie blij gegeven de TA-theorie en – praktisch voldoende te beheersen. Wat heet voldoende: beiden zijn met vlag en wimpel, d.w.z. met een hoge score, geslaagd. Lieuwe deed dat op het gebied van Organisaties, Sander op het gebied van Counseling. Dat betekent dat zij nu de internationaal erkende status van Certified Transactional Analyst hebben bemachtigd. Zowel Lieuwe als Sander gaan verder op het TA-pad. Hun volgende stap is het behalen van de PTSTA-status, om daarna verder te kunnen gaan op weg naar het verlangde eindstadium: TSTA. Ook voor Phoenix Opleidingen is dit goed nieuws. Het betekent dat we op termijn weer een officieel erkende TA-opleider in huis zullen hebben!

Meteen nadat Lieuwe en Sander geslaagd zijn voor hun CTA-examen: v.l.n.r. Ian Stewart, Lieuwe Koopmans, Sander Reinalda, Adrienne Lee

Gé Ophelders

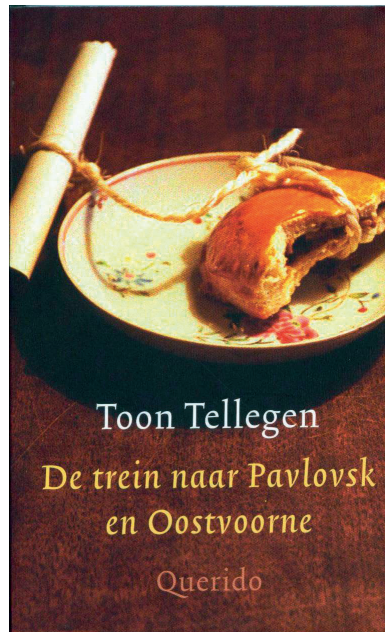
Marianne Fredriksson,
Anna, Hanna en Johanna,

Na een bezoek aan haar demente moeder Johanna beseft Anna, dochter en kleindochter in het boek, hoe weinig ze eigenlijk van haar weet. Ze besluit na te gaan hoe de persoonlijkheden van haar grootmoeder en moeder haar hebben gevormd. Eén patroon dat van moeder op dochter wordt doorgegeven is het zich manoeuvreren in een ondergeschikte positie ten opzichte van de man waar ze mee trouwen. ISBN 9052264740

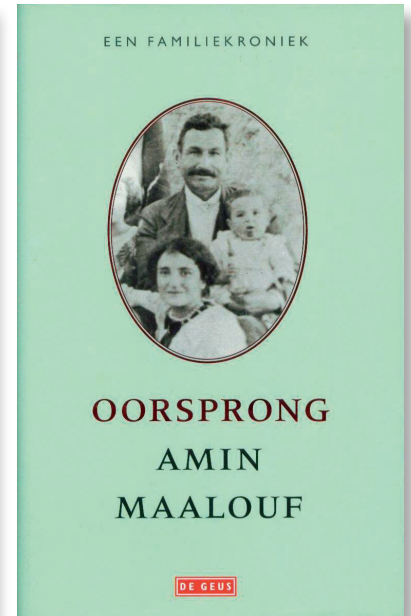
Toon Tellegen
De trein van Pavlovsk en Oostvoorne

Tellegen heeft in zijn jonge jaren intens en intiem contact gehad met zijn uit Rusland afkomstige grootvader, een rasechte verteller. De weemoedige, grappige, laconieke, sombere of bizarre verhalen schetsen een prachtig beeld van de Russische bevolking in de twee voorgaande eeuwen. ISBN 9021484633

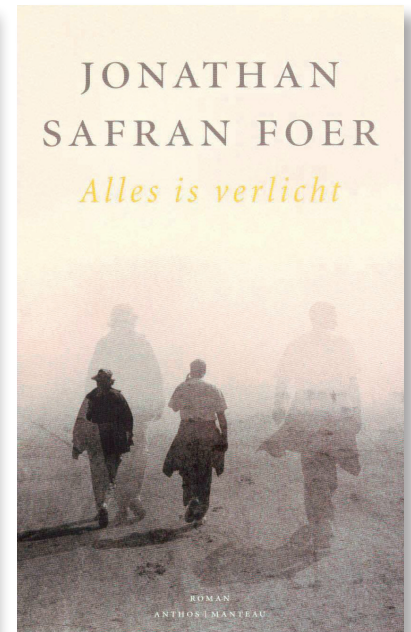
Amin Maalouf,
Oorsprong,

Een uitgebreidere zoektocht dan die die Anna onderneemt. Op de begrafenis van zijn vader in 1980 realiseert Maalouf zich dat hij weinig weet over zijn familie van vaders kant. Hij gaat op zoek naar zijn oorsprong; in het Frans heet de roman 'Origines': oorsprongen, om aan te tonen dat de mens een meervoudig verleden heeft. Hij woont in Parijs, gaat naar Libanon, naar Cuba en weer terug naar Libanon, waar zijn christelijke familie vandaan komt en waar emigratie de gewoonste zaak van de wereld is. Zijn grootvader, een eigenzinnige man en zijn oom, die in Cuba een onderneming opbouwt, staan centraal. Een rijk boek vol met familiegeschiedenis, dat een genuanceerd beeld van het 'Midden-Oosten' geeft. ISBN 904450581

Jonathan Safran Foer,
Alles is verlicht,

De eerste delen gaan over een zoektocht, die helemaal niets oplevert. Toch gaat het hier over een bijzondere roman met vele lagen, splijting in personen, familiegeheimen en veel geschiedenis. Onder leiding van een Oekraïense tolk met een antisemitische grootvader gaat Foer zelf op zoek naar een vrouw die zijn grootvader gered zou hebben tijdens de Shoah. De roman brengt voor een deel humoristisch als met veel fantasie in beeld wat de menselijke drang om zelfs de afschuwelijkste waarheid te achterhalen oplevert. ISBN 90 76341 35 4

*Het genie
slaat altijd een generatie over.
Wij hadden allen
verstandige grootouders.*

Carel Jonckheere